

Fenntartható Fejlődési Stratégia - Miskolc

Miskolc város fenntartható fejlődési stratégiája vitairat

Miskolc Város Önkormányzatának megbízásából készítette:
Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány
Miskolc, 2011. február

TARTALOM

I. Bevezetés

II. A fenntartható társadalom képe, a fenntarthatóság keretei

1. A jó erkölcs – új viszonyrendszer az emberek és a környezet között
2. A rendszerszemléletű gondolkodás
3. A fenntarthatóságnak megfelelő társadalmi modell

III. Miskolc fenntartható fejlődési stratégiájának forrásai

IV. Mit tehet egy város önmagában a fenntarthatóság érdekében?

V. Miskolc fenntarthatósági jövőképe, ahová szeretnénk eljutni

VI. A Stratégia célja

VII. A helyzet: azok a körülmények, amelyek tudtával kell eljutnunk a jövőkép megvalósításához

VIII. Problémák és stratégiai válaszok:

A miskolci társadalom értékválasztása

Viselkedés/morál

Szemlélet/ismeretek

Önkormányzás

Várospolitikai

Egészségügy

Szociális biztonság

Információ hozzáférés/média

A természeti erő-forrásokkal történő gazdálkodás

Helyi gazdaság

Háztartások

Közintézmények

Közlekedési/szállítási infrastruktúra

Közlekedés és szállítás

Hulladékgazdálkodás

Várostervezés, terület felhasználás

IX. Eszközök, amelyek elindíthatják a fenntarthatóság irányába mutató változásokat

A. A jó önkormányzás eszközei a fenntarthatóság érdekében

1. Tervezés
2. Jó döntéshozás
3. A helyes támogatási rendszer

A tudásigényes, bölcs társadalom kialakítása

Preventív intézkedések a szociális és egészségügyi ellátásban

Az egyének, közösségek erkölcsi fejlődését segítő programok

Fenntartó erőforrás-gazdálkodást szolgáló kutatás-fejlesztés és innováció

Nonprofit szolgáltatások

Természetes élőhelyek rehabilitációja, közcélú zöldterületek létesítése, és fenntartása

B. Integráló eszközrendszerek a helyi gazdaság élénkítése, a szociális igazságosság és a környezeti erőforrások fenntartható használata érdekében

1. Közvetítő jel, pénzhelyettesítő
2. Közösség
3. Érdekek
4. Fenntarthatósági feltételek
5. Olcsó, elegendő hitel visszatérülő alapból
6. Etikus, szolidáris gazdaság
7. Támogató szolgálat

C. A társadalmi együttműködés, felelősségvállalás, a kölcsönös nagylelkűség erősítésének eszközei

1. Az önkéntesség, az összefogás ereje

Önkéntesek információs és koordinációs pontja

Területgondnoki rendszer

2. Esélyt a felemelkedésre

- 2.1. Bentlakásos közösségi otthon
- 2.2. Közösségi bentlakásos kertgazdaság
- 2.3. Közösségi kertgazdaság
- 2.4. Mentorált közösségi vállalkozás – lehetőség az önállóságra

3. A vidék újraéledése, a város-vidék szerves kapcsolatának helyreállítása

X. A környezet terheléseinek a csökkentése

XI. A stratégia megvalósítása

I. Bevezetés

A fenntartható fejlődés a jövőnk iránt viselt felelősség. Olyan viszonyrendszer – kultúra – az emberek, társadalmak és környezetük között, amely úgy törekszik a jól-lét elérésére, hogy nem veszélyezteti a környezet megújuló képességét.

A jól-lét nem pusztán az anyagi értelemben vett jólétet jelenti, hanem a jól-léthez szükséges minden érték kiegyensúlyozott megjelenítését a társadalomban.

A jól-léti értékek, a fenntarthatóság pillérei:

- Egyenlő hozzáférés esélye a természeti erőforrásokhoz, és annak hasznaihoz
- Egyenlő hozzáférés esélye a társadalom által nyújtott lehetőségekhez (oktatás, egészségügyi szolgáltatás, védelem, információ, jövedelemszerzés, művészetek, kultúra, rekreáció, stb.)
- Az egészség megőrzése (testi, lelki, szellemi, érzelmi)
- A környezet jó minősége (egészséges, ép, gazdag, természetes környezet)
- Biztonság (személyes, haza biztonsága, béke)
- Tudás, műveltség, bölcsesség
- Munka, kiteljesedés a munkában, a munka öröme
- Erényes erkölcsi normák szerinti élet (tisztesség, becsület, mértékletesség, nagylelkűség)
- Önbecsülés, identitás tudat
- Közösségi önrendelkezés
- Család, családi kapcsolatok fontossága, családi biztonság
- Igazi barátság, emberi kapcsolatok fontossága
- A másik ember méltóságának tisztelete
- Az élet tisztelete
- Másoknak való segítségnyújtás, gondoskodás, együttműködés
- A környezetről, természetről való gondoskodás
- Igazságosság, egyenlő bánásmód a másik emberrel
- Együttérzés a rászorulókkal, nélkülözőkkel
- Bizalom a másik emberhez
- Bizalom a társadalmi, közéleti intézményekben
- A vallásosság, a hit szabad gyakorlása

Korunk fejlődési törekvései azért nem fenntarthatók, mert a jól-léti értékek közül kiemelik az anyagi jólét mindenáron történő megvalósítását. Ugyanakkor a megtermelt javak csak kevesek hasznát szolgálják, viszont mindenki kárára történnek azáltal, hogy az éltető környezetet olyan gyorsasággal élik fel, hogy az képtelen megújulni.

A fejlődéssel kapcsolatos szilárd meggyőződésünk, hogy a növekvő gazdasági teljesítmény révén tudjuk megoldani társadalmi, és környezeti problémáinkat. Ebben a világképben a gazdaság válik céllá, az ember és a természet pedig erőforrássá süllyed. A növekedés hajszolása erkölcsi

hanyatláshoz vezet az emberiséget, és végül az erkölcs erejének hiányában maga a növekedés is megreked.

A fenntartható fejlődés a környezet és fejlődés minden kérdésének együttes megfontolását jelenti, amelyben az emberi társadalom jól-léte a cél, a gazdaság ehhez eszköz, a környezet pedig feltétel. A környezet az eltartó-képesség mértékéig terhelhető az emberi szükségletek által, amennyiben ezt a lehetőséget átlépjük, korláttá változik.

A fentiek értelmében a fenntartható fejlődés a jól-léti értékek kiegyensúlyozott megvalósítására való törekvés. Nem elsősorban jobb és több technikára, hanem azok bölcs használatára, mértékletességre, igazságosságra, az emberek közötti szeretet és bizalom újrateremtésére, a környezet értékeinek megbecsülésére és fenntartható használatára van szükség.

A máig megélt társadalmi, gazdasági és környezeti válságok mind azt igazolják, hogy ha elhanyagoljuk a jól-léti értékek követését a társadalomban, akkor az anyagi jólét megszerzése is veszélybe kerül.

A helyi fenntartható fejlődési stratégiákat a riói „Környezet és fejlődés” világkonferencián elfogadott, „Feladatok a XXI. századra” (Agenda 21) dokumentum alapozta meg. A résztvevő államok többek között vállalták, hogy önkormányzataik nagy része saját településükre fenntarthatósági programot dolgoz ki 1996-ig.

A világon számos ilyen dokumentum készült el, és készül a mai napig. Nehéz azonban köztük olyanokra bukkanni, amelyek a fenntarthatóság jól-léti értékeire épülnének. Legtöbbször a fenntartható fejlődést a környezeti problémák olyan részkérdéseinek megoldásával azonosították, mint a közlekedés, a hulladék, az alternatív város építészet, stb.

Az eredeti szándék szerint a helyi programok alkotása egy folyamat, amely a települések hosszú-távú fenntarthatósági programjainak stratégiai tervezését és megvalósítását biztosítja a közösség részvételével. Jelenleg gondolataink a régi, nem fenntartható világban gyökereznek, és ha képtelenek vagyunk gondolkodásunkat ettől elszakítani, akkor újra és újra a fenntarthatatlanság terveit fogjuk előállítani. A stratégia megalkotása akkor lehet sikeres, ha az egy lassan építkező, érlelődő tanulási folyamat eredményeként jön létre. A folyamatban az önkormányzatban dolgozók, a civilek, a szakemberek, üzletemberek kölcsönösen tanulnak egymástól, mindenki a fenntarthatóság tanulási folyamatának részesévé válik.

A sikeres helyi fenntarthatósági program készítése három alappillérre támaszkodik:

- önkormányzati elkötelezettség
- közösségi részvétel
- a fenntarthatósági értékek szigorú követése

Sajnos a „feladatok a XXI. századra” dokumentum aláírása nem hozta meg a várt eredményt a nemzetközi gyakorlatban. Viszonylag kevés, és nem a fenntarthatóságra koncentrálnak program született. Szükség volt a folyamatok felgyorsítására. Ezért az Európai Városok a Fenntarthatóság felé kampányprogramja keretében kidolgozták az *Aalborgi Chartát*.

Az Aalborgi kötelezettségvállalások a következő területekre vonatkoznak:

- Kormányzás - a demokratikus részvétel biztosítása és növelése a döntéshozatalban.
- A helyi vezetés elkötelezettsége a hatékony tervezés és megvalósítás iránt.
- A közös javak, a természeti erőforrások iránti teljes mértékű felelősségvállalás: a természeti erőforrások megőrzése, és mindenki számára való hozzáférés biztosítása.
- Felelős és tudatos fogyasztás, illetve életmód választása - elővigyázatos és hatékony természeti erőforrás használat, illetve a fenntartható fogyasztás és termelés ösztönzése.
- Tervezés és kivitelezés - a városfejlesztési tervezésekben stratégiai jelentőségűek legyenek a környezet, a társadalom, a gazdaság, az egészség és a kultúra szempontjai.
- Mobilitás és közlekedés csökkentése - a környezet, az egészség és a közlekedés összefüggéseinek felismerésével, a fenntartható mobilitási lehetőségekre való törekvés ösztönzése.
- Helyi intézkedések az egészségmegőrzés érdekében.
- Fenntartható helyi gazdaság - a jövedelemteremtés a környezet figyelembevételével történjen.
- Társadalmi igazságosság.
- A helyitől a globalitásig - a globális felelősségvállalás a béke, igazságosság, fenntartható fejlődés és éghajlatvédelem terén.

II. A fenntartható társadalom képe, a fenntarthatóság keretei

1. A jó erkölcs – új viszonyrendszer az emberek és a környezet között

A fenntarthatóság új viszonyrendszer – kultúra – az emberek, társadalmak, és a természetes környezet között. A fenntartható társadalom érték, és nem érdekkövető társadalom, a jól-léti értékeket előrébb valónak tartja, mint az egyéni, vagy csoport érdekek kielégítését.

A fenntartható társadalom értékalapú gondolkodása és cselekvése az együttműködés, együttérzés, bizalom, szeretet, megértés, kölcsönös nagylelkűség erkölcsére épít az önzés helyett. Közösen keresi a boldogulást, mert belátja, hogy az egyén boldogulása, boldogsága nem teljesedhet ki mások boldogulása nélkül. Belátja, hogy biztonsága nem valósulhat meg, ha a közösséget a félelem uralja a bizalom helyett, és állandóan nőnek a társadalmi különbségek.

A fenntartható társadalom emberideája mértéktartó az anyagi javak fogyasztásában, a környezeti javak használatának mértékét a környezet eltartó képességéhez igazítja. Az alapvető anyagi szükségletek kielégítésén túl a szellemi, lelki javakat keresi maga és mások számára.

Az emberi jellem fejlődése – akár egyéni, akár az emberi faj vonatkozásában tekintjük – az egyén önzésétől, a másokkal történő együttműködésen át, a globális felelősségvállalásig terjed.

2. A rendszerszemléletű gondolkodás

Minden érzékelhető, és születőben lévő probléma, vagy bármely társadalmi, gazdasági, környezeti,

erkölcsi kérdés egy rendszerben létezik, és elválaszthatatlan egymástól. Az egymástól elszigetelt szaktudások, az együttműködést mellőző szakemberek, szakpolitikák és szakintézmények, az egyes problémákra koncentráció jogszabályok, az egységes ismereteket tantárgyakra felosztó iskolák ideje lejárt. A fenntartható társadalom rendszerben látó, gondolkodó, bölcs embereket igényel, olyanokat, akik képesek a lehető legtöbb összefüggést feltárni, és cselekedeteikben figyelembe venni. Átjárható, együttműködő, teljességben gondolkodó és intézkedő intézményrendszerre van szükség az eddigi sektorszemlélet helyett. A hagyományos szakmáknak ki kell nyílniuk az egészre, hasznosságukat az egyetemesség értelmében kell megmutatniuk.

3. A fenntarthatóságnak megfelelő társadalmi modell

Az egységes világ értelmében nem lehet a továbbiakban szétválasztani a társadalom, környezet és gazdaság rendszereit, és olyan makrogazdasági modellt működtetni, amely kizsákmányolja a társadalmat és a környezetet. A gazdaság a társadalom és a környezet része, szereplői a társadalomban élő emberek, anyagi alapjai pedig a természetből származnak. Amennyiben kivonjuk a gazdaságot a természet rendszeréből, úgy a rendszeridegen gazdaságunkkal megváltoztatjuk annak anyag és energiaáramlásait, és mérgező hulladékokat termelünk. A gazdaságot éppen ezért a természetes környezet működési folyamatába kell beágyaznunk (un. kék gazdaság).

Hasonlóan, sem a gazdaságot, sem a környezetet nem lehet néhány ember tőkeszerzési zsákmányterületének tekinteni, és olyan intézményrendszereket életre hívni, amelyek a kevesek hasznát a mások kárára engedik létrehozni.

A fenntarthatóságnak megfelelő társadalmi felépítménynek úgy kell működnie, hogy az ne lerontsa, hanem éppen megerősítse a fenntarthatósághoz szükséges helyes értékrendet, és azt képviselő erkölcsiséget. Vagyis a társadalmisítást alakító erkölcsi nevelésnek, szemléletformálásnak, ismeretszerzésnek, és a valóságban fellelhető életmód mintáknak, termelési és fogyasztási szerkezetnek, a szabályozó és működő intézményrendszernek, továbbá a kiépített környezetnek közös üzenetet, a fenntarthatóság értékeit, és annak megélési lehetőségét kell az emberek felé közvetíteni és felkínálni.

A fennálló gazdasági rendszer, amelynek alárendeljük a társadalmi felépítményt, teljes mértékben elhanyagolja az emberi tényezőt, abban erőforrást és fogyasztót lát, és e szerint ítéli meg a társadalom szereplőinek hasznosságát. A fenntarthatóságnak megfelelő társadalmi rendszer az anyagi boldogulást összekapcsolja a szellemi, lelki, érzelmi egészség gyarapodásával, és a fizikai egészség megőrzésével. A társadalomban megvalósítandó kiegyensúlyozottság feltétele az egyén szellemi, lelki, érzelmi és fizikai testének kiegyensúlyozottsága, hiszen az egyén akkor igényli a legkisebb külső „energiát” a környezetétől, ha egyensúlyban van önmagával, és ekkor képes a legtöbb segítséget is nyújtani mások számára.

A szellemi, lelki, érzelmi, fizikai egészség teljességének megőrzéséhez az egyénnek a társadalomban, közösségben történő kiteljesedésére és elismerésére van szükség. Éppen ezért olyan életpályát, beleértve a foglalkoztatást és jövedelemszerzést is, kell biztosítani a fenntartható társadalom modelljének, amely ezt a kiteljesedést lehetővé teszi. A munkahely létesítésen alapuló mai növekedési elképzelés a legtöbb esetben megfosztja ettől az embert, hiszen a munkavégzés és jövedelemszerzés minden feltételét kiveszi a dolgozó hatásköréből. A munkavégzéshez és a

jövedelemszerzéshez feltétlenül szükséges feltételek köre a munkahelytől, a munkaeszközökön, a munkához szükséges tudás fejlesztésén, az erőforrásokhoz, az információhoz, a tőkéhez való hozzájutáson keresztül, a piachoz történő hozzáférésig tart. Míg az előző a kiszolgáltatott bérabszolga sorsát vetíti elénk, addig a fenntarthatóság modellje a tulajdonosi lehetőségeket, az ismeretek folytonos megszerzését és fejlesztését, a munkához használt eszközök és természeti erőforrások megőrzésének erkölcsét, a biztonságot és a kiteljesedést kínálja fel.

A mai társadalmi felépítmény, mivel a növekedésre épülő gazdasági modell uralja, a pénzért történő gondoskodásra épít, a legalapvetőbb emberi értéket, a mások segítségét is bevonja a növekedésbe. Csakhogy, az embert és környezetet kizsákmányoló növekedési modell növekvő mértékben termeli a környezeti és társadalmi problémákat, és éppen ezért saját logikája szerint a növekvő gondokhoz növekvő pénzt is vár a társadalomtól. Ugyan a több baj, több feladat, több pénz logikája szépen illik a növekedési modellhez, de nem kerülheti el önrontását, a „beteg” társadalom egyre kevesebb közösségi forrást képes rendelkezésére bocsátani. A világlátó, önmagával, és éppen ezért a környezetével is egyensúlyban lévő egyén az önhibájukon kívül hátrányba került embertársai számára is biztosíthatja a jól-léti esélyeket, mert lelki és érzelmi harmóniájának felépülése igényli mások szolgálatát, a nagylelkűség gyakorlását. A fenntartható társadalomban ezért alapvető lelki szükség a kölcsönös nagylelkűség gyakorlása, amely biztosítéka a szétroncsolt társadalmi finom-szövetek gyógyulásának.

III. Miskolc fenntartható fejlődési stratégiájának forrásai

A fenntartható fejlődés mérése új keletű, és állandóan azzal kell szembesülni, hogy a megszokott statisztikai adatokra lehet csak alapozni a fenntarthatóság mutatóit. Ugyanakkor egyre erőteljesebb az igény, hogy a társadalmi fejlődést hűen tükröző mutatóink legyenek (pl. Stiglitz jelentés Sárközy elnöknek, OECD fenntartható fejlődés mutatói, EU fenntartható fejlődés mutatói). Mivel a fenntartható fejlődés az erőforrásokkal való tartamos gazdálkodást igényli, ezért ismernünk kellene, hogy milyen erőforrások, milyen mértékben állnak rendelkezésünkre, milyen ütemben fogynak, milyen ütemben képesek megújulni. Ehhez pontosan ismerni kellene az erőforrások megújulásra gyakorolt hatásainkat. Mivel azonban nem érdekelt bennünket eddig, hogy mennyire végesek erőforrásaink, ezért ezeket nem mértük. Helyette érdeklődésünk középpontjában a gazdasági növekedés áll, és minden figyelmünket a GDP változására irányítjuk, sőt egész társadalmi, gazdasági berendezkedésünket, és a környezet használatát is ennek a célnak rendeljük alá.

Ugyan Miskolc Környezetvédelmi Programja (2005) előírta a stratégia megalapozását szolgáló adatgyűjtést és számítások elvégzését, e tekintetben nem történt előrelépés. Nehéz a létező adatokból a fenntarthatóságra vonatkozó ismereteket kinyerni, mert azok tálalása nem szolgálja a közérthetőséget, és nem segíti elő az összefüggések feltárását. Erre utal, hogy egyesített (un. aggregált) mutatók területi szinten alig léteznek.

A stratégia tervezésekor így korábbi tervezési, programozási dokumentumokra, mértékadó véleményekre, és a politikai pártok választási programjaira támaszkodhattunk. Ezek feltérképezése érdekében kilenc tanulmányt elemeztünk (éghajlat, környezetvédelem, közlekedés, energia, gazdasági és városfejlesztési, egészségügyi, hulladékgazdálkodási és kulturális témában). A dokumentumok 2002 és 2007 között készültek, közülük egyetlen egy vonatkozik a 2011 évet

meghaladó időszakra: Miskolc MJV 2007-2010 közötti gazdasági és 2007-2013 közötti városfejlesztési programja. Az elemzés során feltártuk a felsorakoztatott problémákat, az azokra adott válaszokat, külön a célokat, a feladatokat és a javasolt eszközöket. ([ld., dokumentumelemzés link](#))

Tekintettel arra, hogy 2010 az önkormányzati választás éve volt, ezért célszerűnek látszott a választásokon induló politikai pártok, és társadalmi szervezetek választási programjainak feltérképezése, hiszen azok nyilvánvalóan a választók többségének szükségleteire épültek. A fenntarthatóságra való törekvésnek azonban itt is csak minimális töredékét lehet megtalálni, hiszen a város lakóinak, de általában a magyar társadalomnak, szegényesek a fenntarthatóságról alkotott elképzelései, ezért nem is jeleníthetik meg azt a döntéshozókkal szemben kívánságként. Az ezzel kapcsolatos előrelépés inkább a társadalmi kezdeményezésektől várható, de átfogó törekvés, amely támogatást élvezne, még itt sem jelent meg. Téves lenne néhány jó környezetvédelmi, vagy szociális kezdeményezést azonosítani a fenntarthatósággal. A pártok városjobbító javaslatait táblázatban foglaltuk össze¹. ([ld. választási programok link.](#))

A legfrissebb véleményeket a személyes megkérdezésekből nyertük ki. A városban élő olyan személyeket kérdeztünk meg, akik véleménye mértékadó lehet, munkájuk a város érdekében fontos, az általuk képviselt területről átfogó ismerettel rendelkeznek. A megkérdezettek között voltak önkormányzati képviselők, egyetemi oktatók, vállalkozók, egyházak képviselői, terület és településfejlesztők, építészek, környezetmérnökök, biológusok, ökológusok, közművelődési és kommunikációs szakemberek, újságírók, orvosok, gyógypedagógusok, szociális és környezetvédelmi civil szervezeti vezetők. A vélemények azonban nem minden esetben esnek egybe a fenntarthatóság értékeivel. ([ld. interjúk link](#))

Ezeken kívül külső forrásokra támaszkodhattunk. Iránymutatónak tartottuk a Nemzeti Fenntartható Fejlesztési Tanács „Jövőkereső” kiadványát, amely átfogó jelentést nyújt a magyar társadalom fenntarthatósági helyzetéről, és kijelöl bizonyos stratégiai irányokat is. Ugyanakkor helyi és regionális vonatkozásai nincsenek. ([ld. NFFT Jövőkereső link](#)).

Bátorító háttérrel biztosított, hogy a cseppet sem örvendetes gazdasági és pénzügyi válság nyomán már nemcsak társadalmi szervezetek és a tudomány néhány jeles képviselője kérdőjelezte meg a folytonos gazdasági növekedés lehetőségét, hanem már kormányok is készítettek jelentéseket a nem fenntartható társadalom okainak megértése végett. ([ld. Jackson, Stiglitz jelentés jelentés link](#))

Támaszkodhatunk azokra a fenntarthatósági kezdeményezésekre is, amelyeket szerte a világon, a „Feladatok a XXI. századra” felhívás nyomán fogalmaztak meg városok, helyi közösségek. Ezek kiváló tárházai a legkülönbözőbb ötleteknek, még akkor is, ha sokszor csak egy-egy részterületre, energiára, közlekedésre, hulladékra, stb. irányulnak. ([ld. helyi jó gyakorlatok link](#))

---

¹ Készült: www.boon.hu 2010.09.23, „Összehasonlítjuk a miskolci polgármester-jelöltek választási elképzeléseit c” elemzés alapján

IV. Mit tehet egy város önmagában a fenntarthatóság érdekében?

Fenntarthatatlan világban élünk, és egy település, még a legjobb szándéka mellett sem lehetne fenntartható egy ilyen világban. A város része az országnak, az ország pedig nyitott a világra. A nyitottság előnyökkel és hátrányokkal egyaránt jár. Egyrészt az európai integrációból adódó normák meghatározzák a mozgásteret, másrészt a globalizálódott világ versenyszabályai és mechanizmusai tesznek függővé. A nyitottságból következik, hogy versenyezni kell a világgal, holott a verseny feltételei itt, és ott különbözők. Aligha tudnánk felvenni a versenyt egy ázsiai munkással, amikor nálunk annak bérének tízszerese is kevés a megélhetéshez. Aligha tudjuk felvenni a versenyt az ott olcsón rendelkezésre álló természeti erőforrásokkal, vagy azok felhasználásának szabályozatlanságával. De ha csak az olcsóság számít, hogyan lesz nekünk munkánk, hiszen a befektetők a profit maximalizálása érdekében oda települnek?

Valljuk be őszintén ezekről a kérdésekről eddig nem is gondolkodtunk, csak elhittük azt, ha kinyitjuk magunkat a világra, akkor élvezük a versenyből adódó előnyöket. Elhittük azt is, hogy mindig lesz valaki rajtunk kívül, aki képes lesz kiségiteni bennünket a bajból, ha már nem lehet tovább halmozni az adósságokat. Ma már jól látjuk, hogy ezek a hitek megcsaltak bennünket, a körülöttünk lévők is segítségre szorúlnak, nemhogy adni tudnának.

Rá kell ébrednünk, hogy magunkon kell segítenünk. Önállóságunk legalább részleges visszaszerzésének az alapja, ha saját emberi képességeinket fejlesztjük, és saját környezetünk adottságaira támaszkodunk. A külső függőség oldása az önellátás, öngondoskodás fokának emelésével lehetséges csak. Nem jelenti ez az értelmes együttműködés megtagadását a külvilággal, és nem jelentheti az önző magatartást sem.

Manapság gyakorta találkozunk azzal a gondolkodással, hogy egyénileg, vagy akár egy közösségben sem tehetünk semmit, ha mások nem cselekszenek hasonlóan. Túl kicsik, kevesek vagyunk a változtatáshoz, mondjuk, és ezzel megnyugtatóan lelkismeretünket. Valóban, nem mi határozzuk meg majd a világot, de sokat tehetünk annak jobbá tételéért.

Amit elvárhatunk a stratégiától

- A stratégia nem a meglévő összes probléma megoldásának a tárháza, hanem az ahhoz vezető út térképe.
- A fenntarthatósághoz vezető tervezéshez, döntéshozáshoz, társadalmi és gazdasági együttműködéshez, a társadalmi igazságossághoz, a környezet megőrzéséhez kínál eszközenszert.
- Egy teljesen új, a jól-léti értékekre alapozott szemlélet meghonosítását hozza magával.
- Széleskörű társadalmi részvételt szorgalmaz a várost érintő ügyekben.
- Elindít egy önjavító folyamatot, amelyben az érintettek és érdekeltek közösen tanulják a fenntarthatóságot, és amelyben egyre javuló tervek születnek a fenntarthatóság érdekében.
- Nem az egyes, megszokott szakpolitikai területekre készít programot, hanem egységes, rendszerszemléletű megfontolásokat tartalmaz.

V. Miskolc fenntarthatósági jövőképe, ahová szeretnénk eljutni

Lesz miskolci azonosságtudat, miskolcinak lenni felemelő, büszke érzés lesz! A várost a környezet az önerőből történő felemelkedés példajaként fogja emlegetni, lesz miért itt maradni, és Miskolcra jönni látogatóba. Miskolcot a fenntarthatóságnak megfelelő törekvéseiről, az ehhez köthető helyi gazdaság eredményes működéséről, lakóinak értékgazdagságról, átlagostól magasabb környezeti kultúrájáról, ép és élményt nyújtó természeti környezetéről, egyszóval egy minőségi változásról lehet majd megismerni.

Az emberek másként viszonyulnak környezetükhöz, mind az őket körülvevő természethez, mind embertársaikhoz. Vigyázzák, óvják környezetüket, mert tudatára ébrednek, hogy ez biztosítja megélhetésüket, de ez jelenti a kikapcsolódás, az élményszerzés, az ismeretek tárházát is. Tisztelettel, megbecsüléssel tekintenek embertársaikra, egymásban segítő társat és nem ellenséget látnak.

Miskolc biztonságos város lesz, mert megváltozik az emberek egymáshoz és a közintézményekhez való viszonya. A szegénység, a kirekesztés felszámolására törekvő célkitűzések, egymás segítése, a helyi gazdaság fejlesztése, a jövedelemszerzés lehetőségeinek javulása elősegíti, hogy csökkenjen a társadalmi rétegek közötti távolság, és ezzel csökkenjen az ebből származó feszültség, és biztonsági kockázatok. Az együttműködő viselkedési formák hozzájárulnak, hogy az emberek sajátjuknak tekintsék a várost, annak épített örökségét, és rongálás helyett annak fenntartását, javítását vegyék célba.

A város, amennyire lehetséges, önjerejére támaszkodva biztosítja saját boldogulását. A helyi gazdaság kialakítása, a helyi piac keresleti és kínálati oldalának javítása érdekében térségi együttműködést alakít ki a szomszédságában lévő településekkel, amely kölcsönös előnyöket jelent az együttműködők számára. A város ebből a környezetből igyekszik kielégíteni természeti erőforrás szükségletét, miközben a megőrzés érdekében fenntartható módon nyúl az erőforrásaihoz. A helyi gazdaság minőségi célkitűzéseket fogalmaz meg, fejlesztéseit alárendeli a fenntartható termelési és fogyasztási mintázatoknak. A fenntarthatóság követelményeinek megfelelő gazdaság kialakítása, valamint a versenyképességi hátrányok leküzdése érdekében térségi pénzt működtet, és a beruházások finanszírozása érdekében visszatérülő alapot hoz létre.

A város ügyeibe való beleszólás lehetősége adott lesz az érintettek és érdekeltek számára. Az emberek időben, már az ötlet megszületésénél értesülnek az őket érintő változásokról, megismerhetik ezek pozitív és negatív hatásait. A döntéshozás erős társadalmi kontroll alatt áll, ahogyan a város számára szolgáltató közüzemek is. A közpénzek takarékos, a köz javát szolgáló felhasználása folyik. A város intézményei szolgálatnak a lakosság számára, és minimálisra csökkentik a bürokráciát. A város polgárai bizalommal tekintenek a közintézményekre, a másik emberre, mert azokban segítségre lelnek.

VI. A Stratégia célja:

Felkínálni a város lakosságának a fenntarthatóság választási lehetőségét, felkínálni a miskolci azonosságtudat kialakulását a fenntarthatóság értékei mentén.

A Stratégia célkitűzései:

- Az emberek jelentős része értse a fenntarthatóság jelentését, s igényelje a fenntarthatóságot, elismerje a változás szükségességét, és tegyen a változásokért.
- Olyan városi közösség kialakítása, amely érti és vallja a jól-léti társadalom értékeit, amelyet áthat a kölcsönös nagylelkűség, az együttműködés, a bizalom, egymás tisztelete, megbecsülése és szeretete, és amely felelősséget vállal társadalmi és természeti környezetéért.
- A helyi vezetés elkötelezettsége a fenntarthatóság iránt, hogy a városfejlesztés során a fejlődés és környezet kérdései együtt kerüljenek megfontolásra a jól-léti értékekkel.
- A demokratikus részvétel biztosítása és növelése a döntéshozatalban.
- A fenntarthatósághoz szükséges szemlélet, ismeretek, tudatosság és viselkedési mintázatok elterjesztése
- A társadalmi igazságosság kereteinek megteremtése, a kirekesztés fokozatos felszámolása, az egyenlő hozzáférés lehetőségének biztosítása az információkhoz, az ismeretekhez, a helyi erőforrásokhoz, és az azokból származó hasznokhoz.
- A helyi piac, helyi gazdaság megerősítése a fenntartható termelői és fogyasztói kultúrára alapozva.
- A fenntarthatósághoz szükséges eszközrendszer megfogalmazása

VII. A helyzet: azok a körülmények, amelyek tudtával kell eljutnunk a jövőkép megvalósításához

A felvázolt jövőképből és a jövőkép nélküli sodródásból adódó jövő igen nagy különbségeket rejt. Azok a globális társadalmi és környezeti folyamatok, amelyek meghatározták sodródásunk irányát, tovább fognak erősödni, és nagyon nehéz lesz olyan helyi lépéseket megfogalmazni, amelyek képesek ezen változtatni. A helyi cselekvés lehetőségeit gúzsba kötik azok a szabályok, amelyek a globalizáció fő sodrába tartozóknak biztosítanak előnyöket, másokat pedig tartós hátrányra ítélnek. Egy városban azonban az emberek és a döntéshozók napi küzdelmeiket folytatják, és nem azzal vannak elfoglalva, hogy a globális körülmények alakulását lessék.

Az emberek, döntéshozók küzdelmeinek és panaszainak leggyakoribb területe az anyagi javak hiánya, és más bajainkért – egészségünk megromlásáért, boldogságunk hiányáért, emberi kapcsolataink megromlásáért, stb. - is a pénz szűkét okoljuk általában. Ezen az sem segít, ha az emberek figyelmét más értékekre akarjuk átirányítani, hiszen mindennapi életünk a bennünket körülvevő, és bennünket fenntartó struktúrák működtetésének folyamatosságától függ, amely elemi erővel kötődik jövedelemszerzési lehetőségeinkhez.

A létező munkavégzési lehetőségek azonban kevés ember számára biztosítanak jövedelmet. Ez nem

csak helyi, hanem globális probléma is, azonban a vérkeringésből kieső területeket sokkal jobban sújtja. Ebből a szempontból városunk félúton helyezkedik el a globális világ nyüzsgő központjai és a lesüllyedt, vidéki peremterületek között.

A jövedelemszegénységnek számos oka van, és nemcsak egyéni, családi, hanem közösségi, területi, és nemzeti szinteken is megnyilvánul. Az okok között az egyik élenjáró a versenyképesség. A versenyképesség a profitorientáltságra való törekvés vejejárója, és nem társadalmi szükséglet, főleg nem áldás, mint ahogyan a legtöbbben értelmezik számunkra. A profit állandó növelésének igényét a munka- és környezeti-hatékonyságon (kevesebb anyag és energiafelhasználással többet, jobbat) keresztül lehet kielégíteni. A munkahatékonyság a kevesebb emberrel, kevesebb bérért, egyre többet teljesíteni feltételeket követeli meg, és ennek megfelelően egyre több embert rekeszt ki a foglalkoztatásból. Ráadásul az ilyen foglalkoztatás társadalmi jövedelmezősége (az ebből származó adóbevételek) sem elegendő arra, hogy a munkából kirekesztett tömegeket a társadalom ellátó intézményei eltartsák. A foglalkoztatás csak akkor tartható szinten, ha újabb és újabb beruházások történnek, amelyek mindegyike megfelel a hatékonysági követelményeknek. Ilyen teljesítményt azonban ma már senki sem képes nyújtani a világon, hiszen a verseny keretei globálisak.

A globális térben az olcsó erőforrás a legfőbb vonzóerő, és ezek ma ott vannak, ahol magas a népesség sűrűsége, és szabályozatlan az erőforrás-gazdálkodás. A magas népsűrűsége a munkaerő túlkínálatot hívja életre, a versengő kereslet pedig leszorítja a béreket, és kiszolgáltatottá, kiszákmányoltakká teszi a munkavállalókat. Az olcsó munkaerővel rendelkező fejlődő világgal képtelen versenyezni a fejlett világ, ahol a munkavállaló nem képes a versenyképes béréből megélni. A fejlett világ éppen ennek a hanyatlásnak a napjait éli, és nem veszi észre, hogy versenypolitikája önmaga számára épített csapda.

A fejlődő világ másik versenyelőnye a szabályozatlan erőforrás-gazdálkodás. Ha nincsenek környezeti előírások, ha szabad szennyezni a környezetet, ha nincsenek nemzetközi vállalások, akkor a szabályozatlan környezet versenyelőny, az európai önkéntes vállalások (pl. éghajlatvédelem) pedig versenyhátrányt jelentenek. Mivel a verseny globális, de nem egyforma szabályok között folyik, így az igazságtalan, és semmilyen jótékony hatással nincs a világra. Nekünk törpeként kell óriásokkal versenyeznünk, mert kénytelenek vagyunk elfogadni a verseny követelményeit.

Amikor az emberek távoli kontinensek termékeit vásárolják, csak az árelőnyre gondolnak, az azzal járó közvetve jelentkező hátrányokkal alig, vagy egyáltalán nem. Amikor olcsó külföldi terméket vásárolunk, akkor vele megvásároljuk az ottani munkaerő és a környezet kiszákmányolását, és saját foglalkoztatási esélyeink csökkentését, az önellátás feladását is. Megvásároljuk a környezet károsítását is, hiszen a vásárolt áru a környezet terhelése, degradálása által jött létre, nem beszélve arról a szállítási energiaköltségről, amely sokszor a többszöröse az áruban hasznosított energiának. Végül is a saját, és az egész emberiség sorsrontását vásároljuk meg.

Az ezzel kapcsolatos tudatosságunk hiánya nagy részben ismeret hiányból származik. Az emberek nem ismerik az összefüggéseket, és nem látják a közvetett hatásokat, csak a közvetleneket. Amíg látszólag élvezik a verseny nyújtotta árelőnyt, nem látják, hogy közvetett módon ennek a sokszorosát fizetik meg a társadalmi és környezeti negatív külső költségeken (negatív externáliák) keresztül.

Ilyen külső költségek:

- a kizsákmányolt munkaerő egészségkárosodása;
- a foglalkoztatásból kirekesztett tömegek társadalmi költsége;
- az éghajlatváltozás okozta árvizek, belvizek, épületkárok, stb., megfizetése;
- a levegőszennyezettség okozta egészségkárosodás;
- a közlekedés külső költségei, például az utak rongálódása, majd ezek következtében a balesetek, és járművek meghibásodása;
- a talaj leromlása miatt bekövetkező terméshozam csökkenés;
- stb.

Mivel a munkahatékonyság kiszorítja az embereket a foglalkoztatásból, ezért csak újabb és újabb beruházásokkal lehet elejét venni a foglalkoztatás csökkenésének. A mai politikák ezért a foglalkoztatási hiányt és a csökkent jövedelemszerzést a munkahelyteremtéssel kívánják orvosolni. Ennek általános módja a tőkebevonás, amelyet kedvezményekkel tesznek elérhetővé. Ezen kívül a képzetlen rétegek számára ideiglenes munkahelyet jelent a közmunka is, amely percnyi segítség, de nem segít leküzdeni a megszerzett hátrányokat, inkább, még tartósítja azokat.

A tőkekihelyezéssel az a baj, hogy feltételekhez kötődik, és általában a kedvező körülmények fennmaradásáig tart, majd pedig látványos kivonással ér véget. Az így teremtett munkahely általában az alacsony hozzáadott értékű tevékenységet honosítja, a magas hozzáadott értéket pedig odahaza tartja. A befektetések egyik elengedhetetlen feltétele az olcsó munkaerő, amelynek következtében a foglalkoztatottak nem tudják egész életpályájukat és családjuk anyagi biztonságát megalapozni. Általában jellemző a fiatalkortól-középkorig történő alkalmazás, majd a kiégett munkaerővel való törődés áthárítása a társadalom ellátó rendszereire. A foglalkoztatottak szellemi fejlődésének lehetősége nagyon szűkös, a végzett munka legtöbbször mechanikus, szellemileg és lelkiileg kiüresítő. Mindezek mellett állandóan fennáll az olcsóbb, versenyképesebb hely felé való tőke kivonás veszélye. A foglalkoztatottak a munkahelyekért folyó verseny miatt kiszolgáltatottak, nem lehet valódi érdekképviseletük.

Mindazonáltal látni kell, hogy a tőkekihelyezésre alapozott „fejlődés” abból a kényszerből származik, hogy a gazdaság szereplőinek nem áll a rendelkezésére olcsó hitel, a magas kamatokat, pedig képtelen a versenyképtelen környezetben kitermelni.

Annak ellenére, hogy a munka-, és környezeti-hatékonyság javítása a profitnövelés általánosan alkalmazott eszköze, a mai gazdaság szerkezetét, a termelés és a fogyasztás egészében a magas anyag és energiafelhasználás, és ennek megfelelően a magas hulladék kibocsátás jellemzi. Ezzel szemben az információáramlás szegénynek mondható, amelynek során egyenlőtlenül (információs aszimmetria), és minőségében ellenőrizetlenül jut el a különböző szereplőkhöz. Ugyanilyen hozzáférési problémák vannak a természeti esőforrásokkal kapcsolatosan is, az egyébként olcsón beárazott, ám véges erőforrásokhoz csak kevesen képesek hozzájutni.

Általában úgy véljük, hogy nekünk itt Miskolcon ehhez nincs közünk nincs pedig mi is ennek a játéktérnek és folyamatnak a kiszolgáltatottjai vagyunk. Ha nem értjük ezeket az összefüggéseket, akkor minden tisztességes terv tévútra téved, és minden jó szándékunk meddő marad. Miskolc és környéke elszenvedte, és elszenvedni a fenti jelenségeket, a folyamatot világosan kiolvashatjuk történelmünkéből és jelenünkéből.

Mivel a miskolci, Miskolc környéki városi-ipari képződmény gazdasági szerkezete a rendszerváltoztatás előtt a nehéziparhoz, bányászathoz volt kötve ezért a szerkezeti változásban csak azok az alágazatok maradtak fenn, amelyek a versenyképesség munkahatékonysági és piaci feltételeit kielégítették. E mellett a foglalkoztatás fenntartása miatt az állam erőltette a versenyképtelennek bizonyuló alágazatok fennmaradását (kohászat), amelyek lassú elhalásra lettek ítélve versenyképtelenségük miatt. Ez a folyamat összességében a foglalkoztatottak számának erőteljes csökkenéséhez vezetett, végül pedig hozzájárult az egész térség népességvesztéséhez. Ezzel párhuzamosan a környezeti-hatékonyságnak is növekednie kellett, amely legalább átmenetileg a környezeti terhelések csökkenéséhez vezetett a térségben.

Ebben a folyamatban sem lehet a várost elválasztani vidéki környezetétől. A hatvanas évek szocialista ipartelepítése, majd a városi infrastruktúra későbbi kiépítése tömegével vonta el a vidéki népesség fiatal rétegét az ipari foglalkoztatásba. Amíg a városban gyarapodtak a foglalkoztatottak, és nőtt a városi népesség, továbbá nőtt a belső fizetőképes kereslet a helyi piacon, addig vidéken lassan tönkrement a föld művelésének tudása, a helyi árutermelés, az elvándorlás miatt eltorzult a népesség korfája, amely meghatározta a települések későbbi előregedését, és mivel csökkent a fizetőképes kereslet, ezért a helyi piacok is tönkrementek.

A várost élelmiszerral a rendszerváltás óta nem a vidéki perifériája, hanem a multinacionális élelmiszerpiac látja el, sőt ezek az áruházláncok lettek a vidék kiszolgálói is. A város-vidék szerves kapcsolata összeroppant, a jövedelemáramlás nagyjából egyirányúvá vált, a nagy piacok irányába csoportosul: vidékről a városba, városból a multinacionális cégekhez, az országból külföldre.

A globális verseny, az olcsó multinacionális áru értelmetlenné teszi a versenyképtelen vidéki árutermelést, és mivel a kevés fizetőképes kereslet is a nagy piacok felé térül el, a helyi piacok kínálati, és keresleti oldala is tönkremegy. A vidék népességmegtartó ereje ezzel lecsökken, azok a rétegek vándorolnak el, amelyek még rendelkeznek máshol hasznosítható készségekkel. Ezzel a vidék teljesen elveszíti önmegújító képességet. A folytonos népességi kontraszelekció az elvándorlás miatt létrehozza a vidéki perifériákon a roncs társadalmakat, amelyekből a megszokott társadalmi rétegződés egész szeletei hullnak ki. Idősek, hátrányos helyzetűek, csökkent munkaképességűek, romák maradnak a helyi társadalmakban. Ebben a társadalmi összetételben a közösség elveszíti önrendelkezését, önmeghatározó képességét, és külső segítségre szorul.

Megint csak azt hihetnénk, hogy ez nem érint bennünket, és mi közünk van mindehhez. A korábbi szerves piaci és kulturális kapcsolatok csonkulása azonban súlyos bevételi hiányt jelent a városnak, másrészt megszűnteti a vidékből való minőségi utánpótlást.

A szerkezeti átalakulás foglalkoztatási és jövedelemszerzési lehetőségei azonban a városban is beszűkültek, és magukkal hozták a városból történő elvándorlást. Miskolc népességének majdnem ötödét veszíti el, amely egyre inkább szűkíti a fizetőképes keresletet a belső piacon. Ezt a hiányt már nem tudják pótolni a térségből a piacra áramló jövedelmek sem, hiszen azokat a piacokat már korábban megszerezte a város, másrészt a vidéki jövedelmek a foglalkoztatási hiányok miatt csökkennek. Ahogyan elszívta egykor Miskolc környezetének erőforrásait, munkaerejének legjavát, a nagy piacok vonzása ugyan ezt tette a várossal is. Azok vándoroltak el, akik tehetségükkel és tehetőségükkel a legnagyobb hasznára lehettek volna városuknak. Eleinte csak Budapest, majd pedig Európa is felzárkózott az elit elszívásához. A tehetséges fiatalokat, a minőség javát veszítette,

veszíti el a város. Nem önmagában a lakosság létszámának a vesztesége a pótolhatatlan, hanem a minőségi leromlás.

Így a rendszerváltoztatást követő szerkezeti átalakulásban városunk sem járt sokkal jobban a vidéknél. A versenyképtelennek minősülő alágazatokból kikerült alacsonyban és főleg más szaktudásra képzett foglalkoztatottak tömegei hagyták el a munka világát, és vagy a nagyobb piacokon kerestek lehetőségeket, vagy a lesüllyedő réteg létszámát gyarapították. A korábban vidékről betelepült népességnek nem maradt visszaútja vidékre, mert ingatlanjaikat már értékesítették, a vidéki léthez szükséges eszközeiket, tudásukat elfeledték, sőt az első vidéki generáció az eltelt idő alatt lassan kihalt. A ma igényelt versenyképes tudást a foglalkoztatásból kirekesztett rétegek képtelenek megszerezni, számukra ma a közmunka jelenhet átmeneti megoldást.

A felvázolt folyamat kultúra és létrontó hatása ezek után nyilvánvaló. A pozitív értelemben vett kulturálódás esélye a város elitje számára marad fenn, a foglalkoztatásból, jövedelemszerzésből kirekesztettek a kultúrából is kirekesztődnek. A lecsúszott rétegek és elitek között pedig növekvő szakadék épül, amely olyan feszültségeket termel, amelyek megnyilvánulnak a közbiztonságban, a város értékeinek – szellemi, épített értékek egyaránt – megőrzési nehézségeiben.

Nem könnyű felismerni a jelenségeket tápláló okokat, mert számos elfedő, kompenzáló mechanizmus is működik. Ha valaki az Unió csatlakozás utáni helyzetet tekinti meghatározónak, akkor azt látja, hogy épül-szépül városunk, külső források érkeznek az országba, a térségbe, mintegy kiegyensúlyozva a pénzszivattyúkat működtető mechanizmusok negatív hatásait. Pontosan ez a fejlődés látszatát keltő megoldás az, amely elfedi szemünk elől a valóságot. A program és projekt támogatásként megjelenő források nagyságánál a Közösségnek befizetett és onnan kifizetett összegek egyenlegét tekintjük a reáltámogatásnak, ugyanakkor fogalmunk sincs arról, hogy a pénzszivattyúk közvetve mennyi forrást szívnak el. Azt sem látjuk tisztán, hogy a helyi fejlesztésekre szánt összegek hányad része térül vissza a nagy piacok irányába, vásárlásként, szolgáltatásként, tőkejövedelemként.

Azt viszont bárki képes megítélni, hogy a támogatásként felhasznált források mennyire szolgálják a tényleges szükségleteket. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a térségnek a termelői szférába való beruházásokra lenne szüksége, abból a célból, hogy a saját piacunk kínálati oldalát fejleszteni tudjuk. Olyan beruházásokkal, amelyek a szolgáltatások infrastrukturális feltételeit gyarapítják, önmagában nem jutunk előrébb, az előzőek hiányában. Ráadásul a legtöbb ilyen fejlesztés fenntartása a költségekkel együtt a helyi közösségre marad, amelyet egyre inkább képtelen kifizetni a termelői ágazat gyengélkedése miatt.

Sajátos ellentmondást fedezhetünk fel a jelenségek mögött. Az infrastruktúrába történő közösségi beruházások a tőke vonzását hivatottak elősegíteni. Ez azonban csak egyik feltétele a tőkevonzásnak, hiszen a tőkebefektető más versenyelőnyökre, kedvezményekre, olcsó munkaerőre, alacsony adóra és járulékokra, olcsó természeti erőforrásokra is számít. Ezeknek a versenyfeltételeknek a megadása azonban együtt jár azzal, hogy forráshiányossá válik a közösségi költségvetés. Még kevés idő telt el ahhoz, túl újak a megépített infrastruktúrák, hogy lássuk valós fenntartási költségeiket, de már számos esetben látjuk a nehézségeket.

A térségi fejlettségbeli különbségeket kiegyenlíteni hivatott, amúgy jó szándékú támogatások céltévesztése más téren is tetten érhető. A támogatási politika a nagy felszívó képességű

szereplőket támogatja, legyen az vállalkozás, önkormányzat, vagy más, akár civil szereplője a fejlesztéseknek. Ez a típusú gondolkodás azon alapul, hogy a már tehetségüket bizonyított szereplők kapjanak forrásokat, hiszen ők azok, akik a leghatékonyabban képesek élni a támogatásokkal. Ezt támogatja az a hit is, hogy az ő gyarapodásuk magukkal húzza a leszakadottakat is, a fejlesztések során munkahelyek jönnek létre. Ez az ugyancsak nemes szándék ott horgonyoz le, hogy a verseny a munka-, és környezeti-hatékonyságot követeli meg a tőkegyarapodás érdekében. A fejlesztés során létrejövő hatékonysági többletből ezért profit, magánhaszon lesz. Ez egy újabb olyan mechanizmus, amely eredeti szándékával ellentétesen csak növeli a tehetősek és leszakadtak közötti jövedelmi, ismereti, társadalmi szakadékat.

Mivel a fejlesztési források nem a tényleges, helyben jelentkező szükségletek kielégítését támogatják, hanem kívülről megszabott ízlés (prioritások) szerint működnek, és mivel egyetlen fejlesztési szereplő sem kíván lemondani a pénzszerezés lehetőségéről, ezért a helyi fejlesztések forrás-vezéreltek lesznek. A forrásvezéreltség fölöslegessé teszi a közép, és hosszú távú tervezést, de még a rövidtávú elképzeléseket is rendre felülírja. A verseny a mind nagyobb forrás megszerzésért folyik, függetlenül attól, hogyan illeszkedik az egy-egy térség tényleges szükségleteihez. A forrásokról értelemszerűen senki sem kíván lemondani, még akkor sem, ha tisztában van a későbbi nehézségekkel, hiszen a legalább „egyszer jóllakni” pillanatnyi élményével gyarapodhat.

Jövönket nemcsak a társadalmi körülmények, hanem a természetes környezet változásai is befolyásolják. Mivel a világ minden népe egy környezeti rendszert oszt meg, és ebben nincsenek ország és városhatárok, ezért lehetőségeink a környezeti folyamatok befolyásolására csekélyek. Hatókörünk a saját környezetünkkel való jó gazda bánásmódjára terjed ki, de ettől még el kell viselnünk a külső környezetből ránk szabaduló hatásokat.

Ezek a hatások az éghajlatváltozásból, a természeti erőforrások fogyásából, a globális népességnövekedésből, az erőforrások iránti fokozott keresletnövekedésből, az élelmiszerek és energiahordozók árának növekedéséből, és mindezek együttes hatásából származnak.

Az éghajlatváltozás, legyen annak bármi az oka, ma már napi szinten érezteti hatását a szélsőséges időjáráson keresztül. Miskolcnak természetföldrajzi helyzeténél fogva mind a hegyvidéket, mind a síkvidéket érintő jelenségekkel szembe kell néznie. 2010-ben a város megtapasztalta mind a hegyvidékről lezúduló, mind a síkvidéki peremén kiöntő folyók árvizeinek hatását, és szembesülhetett mindezek termelést, ellátást korlátozó hatásaival. A jövő legnagyobb kihívása emellett az, hogy hogyan tudjuk majd pótolni a kieső fosszilis energiaforrásokat. Mára elértük az olaj kitermelési csúcst, a közeljövőben csökkenni fog a kitermelhető mennyiség, és növekedni fognak az árak. Az üzemanyagok kiváltása növényi eredetű üzemanyagokkal jelenleg vetélkedik az élelmiszer ellátással, felveti annak biztonsági kérdéseit. Az időjárási szélsőségek, a fosszilis üzemanyagok drágulása, az élelmiszer-ipari termékek iránti kereslet növekedése, az agro-üzemanyagok megtermelése, és a tőzsdei spekulációk együttesen egyre magasabbra hajtják az élelmiszerárakat, ami leginkább azokat a társadalmi rétegeket sodorja veszélybe, akik eddig is már elviselhetetlen terheket hordoztak. Ugyanakkor a terméseredmények további fokozása, még több mezőgazdasági terület bevonása, már alig lehetséges, hiszen a világon mindenhol gyorsabban pusztul a talaj, mint megújulna (Magyarországon 15-17-szer gyorsabban), továbbá már csak az amúgy is végzetesen összezsugorított és kirabolt természetes élőhelyek, élővilág rovására lehet terjeszkedni.

Összefoglalva: egy olyan gazdasági és társadalmi környezetben létezünk, amelynek a külső hatása a fennálló globális folyamatok miatt eltéríti a helyi szándékokat, és korlátozza a helyi lehetőségeket. A fokozódó globális versenyben beszűkülő foglalkoztatási lehetőségek kétségessé teszik a jövedelemtermelési lehetőségek szinten tartását, és bővítését, mind egyéni, mind közösségi szinten. A foglalkoztatásból kirekesztettekről történő gondoskodás a csökkenő közösségi bevételek, és az ugyanakkor növekvő feladatok miatt ellehetetlenül. A szélesedő jövedelmi szakadékok kulturális téren is megteremtik a társadalmi szélsőségeket, a jövedelemkülönbségek mellett nőnek az ismereti szakadékok, nő az információkhoz, az erőforrásokhoz, a munkához, az egészséghez, az iskolázottsághoz, a művelődéshez való hozzáférés esélyegyenlőtlensége. A negatív hatásokat kiegyenlíteni kívánó fejlesztési források önmagukban képtelenek útját állni a romlásnak, mert azok nem a tényleges helyi szükségletekre, és főleg nem a romlást okozó folyamatok kijavítására irányulnak. Mindezekkel a jelenségekkel egy lerontott természeti környezetben kell megküzdeni, amely éppen lerontásának következményeként egyre kevesebb erőforrást tud már csak felkínálni. Szembe kell nézni az éghajlatváltozásból adódó alkalmazkodási kényszerrel, a szélsőségesé váló időjárás hatásaival, az energiahordozók és élelmiszerek árának növekedésével.

VIII. Problémák és *stratégiai válaszok*:

A miskolci társadalom értékválasztása

Nincs pontos képünk sem a magyar társadalom, sem a miskolciak értékválasztásáról, mivel ilyen felmérések nincsenek. Általános ítélet az emberekről, hogy az anyagi jólétet tartják meghatározónak, és egyben a magasabb egzisztencia elérésének eszközeként is tekintik. Bizonyosság, hogy az emberek nem foglalkoznak tudatosan az értékek megválasztásával és kiegyensúlyozásával. A társadalmi, gazdasági törekvések is az anyagi javak elsőbbségét erősítik meg az emberekben. Az értékek kiegyensúlyozatlansága alapvető oka a fenntarthatatlan világnak, hiszen az anyagi javak megszerzése érdekében feláldozzuk a legalapvetőbb emberi értékeket, mint a kölcsönös nagylelkűség, a szeretet, mások tisztelete, stb. Környezetünk jó minősége is alárendelt értéke az anyagi javaknak. Az emberek, nekik járó adottságnak gondolják a természet erőforrásait, a tiszta vizet, levegőt, energiahordozókat, amelyek megőrzéséért nem kell semmit sem tenniük.

Az emberek értékítélete csak akkor változtatható meg, ha a társadalmisításban résztvevő intézmények mindegyike (család, iskola, közösség, döntéshozók, jogrendszer, vállalatok, közintézmények, média, stb.) a helyes értéket sugallja, továbbá, ha az uralkodó viselkedési minták megerősítik a helyes értékeket. A jól-léti értékek kiegyensúlyozottságára fel kell hívni az emberek figyelmét. Ennek egyik eszköze, hogy rendszeres mérések álljanak rendelkezésünkre az emberek értékítéletéről, annak változásáról. Ezeket az eredményeket széles körben ismertté kell tenni. Az iskolai nevelésben hangsúlyossá kell tenni a jól-léti értékek tudatosítását, illetve a közintézményeknek működésükben ezeket az értékeket kell közvetíteniük. Pozitív példákra van szükség, és azok követését kell erénnyé tenni, nem pedig fordítva. Fel kell kérni, és segíteni kell az egyházakat, hogy az általuk is képviselt értékeket hozzák közelebb a mindennapi élethez.

Viselkedés/morál

A különböző viselkedési minták egyszerre vannak jelen minden társadalomban. Kérdés, hogy ezek közül melyik, milyen mértékben elterjedt. A viselkedési mintázatok emellett korosztály függőek is. Területileg nagyon eltérő viselkedési mintákat csak ritkán találhatunk, mivel a viselkedési minták globalizációja is megkezdődött. Ezek a viselkedési minták ma leginkább a televízió, és a fiatalok körében egyre inkább az interneten keresztül, majd pedig az utánzással terjednek. A korosztályok tekintetében nagyobb a tagoltság, míg a legidősebb korosztályban még fellelhető a vallási alapú erkölcsiség, addig a mindennapok megélhetésért aktívan küzdők viselkedését a jövedelem és az egzisztencia megszerzéséért folytatott verseny uralja. A fiatalság sokkal inkább egy virtuális világ közvetítette értékrenden szocializálódik, és tagadni igyekszik minden olyan mintát, amely a valóságban körülveszi.

Az erősen én központú társadalom igényét a fogyasztáson alapuló gazdasági növekedés is alátámasztja. A fogyasztói társadalom érték- és személyiségrombolása megnyilvánul a természeti javak pocsékolásában, a jövő generációknak járó források elherdálásában.

Nyilván ezekben a kérdésekben nincs sajátos miskolci vonatkozás, ugyanakkor ez egy kezeletlen probléma, amellyel alig törődik valaki. Még csak azzal sem, hogy a következményeit előre felmérje. Lassan, egykedvűen vesszük tudomásul azokat a híreket, amelyek a fiatalokúak növekvő alkoholizmusáról és drogfogyasztásáról szólnak.

A fenntarthatóság megéléséhez az „én” önzése felől a közösségi létformákhoz kell visszatérni. A közösségi létformákhoz az együttműködés örömeinek felfedezésén keresztül vezet az út. Van miért együttműködnünk, hiszen le kell küzdenünk azokat az okokat, amelyek erkölcsi süllyedésünket, helytelen viselkedésünket okozzák. Az együtt vívott küzdelmek, a közös célok a közösség legjobb kovácsolói.

Ma is vannak közösségi célok, de nincs olyan háttérük, amelyekkel ezek ismertté, vonzóvá, követhetővé válnának. Ennek az esélyét azzal adhatjuk meg, ha ezeket a jó példákat terjesszük azokon az eszközökön keresztül, amelyek ma a negatív példák terjesztésében járnak elő. Háttérrel adhat, ha a város színteret biztosít a társadalmi kezdeményezéseknek, ha ezeket bátorítja. Különösen indokolt olyan közösségi kezdeményezések támogatása, amelyek mentesek a mindenféle (korosztályi, kisebbségi, stb.) elkülönüléstől.

A természet erőforrásokkal való fenntartható termelői és fogyasztói magatartást követendő példaként kell állítani a város lakói elé. Elő kell segíteni, hogy legyenek választható mintázatok, a valóságban is megélhető, megvásárolható, fogyasztható legyen az, ami a fenntarthatóságról szól.

Szemlélet/ismeretek

Az értékek meghatározzák azt a szemléletet, és azokat az ismereteket, amelyeket a társadalom hordoz. Mivel az anyagi értékek megszerzése a társadalom értékítélete szerint a legfontosabb cél, ezért azok az ismeretek a legfontosabbak, amelyekkel ez megvalósítható. Éppen ezért tantárgyakra, szakismeretekre szakadt, a változó világot lassan követő, analitikus ismereteket közvetítő oktatási rendszer alakult ki, ahol a tanítás uralkodik a tanulás felett.

A rendszerszemléletre való nevelés hiányosságának a következménye, hogy az emberek nem értik, és nem látják meg a körülöttük lévő világ, a szűkebb és tágabb környezet összefüggéseit. Az emberek legtöbbször így nem ismeri a gazdaság társadalomra áthárított külső költségeit, a pénz szerepét a társadalmi jövedelemátrétegződésben, lehetőségeink ökológiai határát, vagy egészségünk környezeti összefüggéseit.

Az iskolai rendszer legnagyobb hiányossága, hogy nem az ember teljességével, fizikai, lelki, szellemi, és érzelmi testének nevelésével foglalkozik, hanem minél több ismertet kíván közvetíteni.

Ezen a téren nincsenek miskolci sajátosságok, ha voltak is a nehéziparhoz kapcsolódóan, lassan eltűnnek. Azonban az általánosságokkal itt is foglalkozni kell, hiszen a legfontosabb akadályát képezik a fenntarthatóságnak. Nevezetesen a rendszerszemlélet hiányáról és az analitikus ismeretek túlsúlyáról van szó, amelyek meggátolják a teljesség átlátását.

Elvileg a szemlélet és ismeretek megszerzésének legnagyobb színtere az iskola lenne, de egyre inkább azzal találkozunk, hogy az iskola messze lemarad a világ változásától, és sem szemléletben, sem ismeretben nem azt nyújtja, ami valójában hasznosítható lenne. Bár az iskola igyekszik előállítani a szaktudást, de ezzel az iskola legfontosabb küldetését rontja le, hogy átfogó műveltséget, helyes szemléletet és neveltséget adjon a diákoknak. Ennek elvétele ma már végzetes abból a szempontból, hogy az oktatási intézményekből kikerülők, - voltaképpen már az általános iskola után az egész oktatási láncolatban is, - az egyedi szaktudás fejlesztésének meglehetősen szűk ösvényére kényszerülnek, és az itt folytatott életküzdelemben már nem szerezhetik meg a sokoldalú ember műveltségét.

Mindezek ellenére folytonos panaszként éljük meg, hogy az oktatás nem fedi le az életben szükséges szaktudást, középfokú intézményeink, egyetemünk nem a térség igényeihez képest választja meg profilját.

Azt, hogy milyen szemlélettel és milyen ismertekkel kerüljenek ki a tanulók az oktatás intézményeiből, azt nem a jelenre, hanem mindig a jövőre kell szabni. Ha nem tudjuk, mert nincs róla képünk, hogy milyen is az a jövő, amit szeretnénk, ha nem tudjuk, hogy milyen termelési szerkezetet képzelünk el, milyen műveltség szükséges mindehhez, akkor nem tudhatjuk, hogy mire is képezzünk. Ezért először jövőképre, majd stratégiára, majd pedig cselekvésre van szükség ezen a téren.

Az ismereteket tantárgyakra széttagoló, szaktudásokra kihegyező oktatással szemben szerves tanulásra van szükség, amely megadja a tapasztalati úton való tanulás, az ismertek rendszerbe foglalásának lehetőségét. Olyan embereknek kell kikerülniük az oktatási láncolatból, akik képesek a világ ügyeinek rendszerszemléletű megközelítésére.

Ennek érdekében szükséges a felsőoktatásban átgondolni a jövő pedagógusainak képzési rendszerét. Lépéseket kell tenni abba az irányba, hogy megszűnjék a tantárgyi specializáció, helyette rendszerszemléletű ismeretek átadására és az életre való nevelésre képes pedagógusokat kell képezni, nevelni.

Az oktatás intézményeit alkalmassá kell tenni a szerves tanulásra, az intézményeket úgy kell kialakítani és működtetni, hogy azok magukban hordozzák a fenntarthatóság értékeire,

szemléletére, ismereteire való tanulás lehetőségét.

Amennyiben azt szeretnénk, hogy az iskolákból helyes értékeket, viselkedési mintákat hordozó, egészséges emberek kerüljenek ki, az általános és középiskolákban egyforma törődéssel kellene nyúlni a tanulók testi, lelki, szellemi és érzelmi neveléséhez.

Önkormányzás

A jelen mindig sürgetőbb, mint a jövő. A politika a népszerűség érdekében rákényszerül az érdekérvényesítő csoportok rövid-távú érdekeinek a kiszolgálására. A döntéshozást azonnali kényszerek vezérik, és nincs lehetőség a távlatos társadalmi, vagy környezeti szempontok megfontolására.

A döntéshozást kiszolgáló intézmények szektorszemléletűek, a döntéshozás alátámasztása több szempontból is kívánivalót hagy maga után. Egyrészt mert legtöbbször politikai döntések születnek, alátámasztó, elemző, hatásvizsgálati munka nélkül, másrészt, mert az alátámasztó munka sem fontolja meg a lehetséges szempontokat. Az érdekek érvényesítése és a szektorális megközelítések együtt hatnak odáig, hogy a tartamossági célok, a jövővel szemben viselt felelősség mindig hátrébb sorolódnak a rövid-távú érdekekhez képest. A döntéshozók nem osztják meg a döntés felelősségét a döntést érintő közösséggel, ugyanakkor a döntésükért nem vállalnak felelősséget.

A várospolitikát meghatározó tervek tematikusak, egységes, integráló terv nem készült, a tématerületek pedig hiányosak. A szakterületi tervek és programok partikuláris intézkedések sokaságát sorakoztatják fel, amelyek végrehajtásának nincs számonkérése, és általában nincs a hatékonyságnak, hathatóságnak mérőszáma. A tervek végrehajtása gyenge, esetleges. A tervek közötti átjárás minimális.

Nem egy módszeresen megfogalmazott városfejlesztési koncepció, egy arra épülő stratégia, majd ezt követő tervek és programok, hanem ad-hoc lehetőségekhez hozott döntések, vagy a felmerülő szükségekre adott azonnali, de többnyire részleges válaszok irányítják a várost. Ez különösen a költségvetésben látszik meg, amely ezekhez igazodik. A város hiánnyal való tervezése rámutat, hogy a jövővel szembeni felelősségvállalás, a fenntarthatóság irányába való elköteleződés alacsony szintű. Az adósságok görgetése a jövő nemzedékekre hárítja át a terheket. A költségvetés determinizmusai miatt a város problémakövető, és képtelen a problémák megelőzésére forrásokat elkülöníteni. 2010-ben a város költségvetését kerekén 10 milliárd forint hiánnyal tervezték, ami 19%-a volt a tervezett bevételeknek. A hiányból 1,6 milliárd volt a működési költségek fedezetlensége. Az adósságszolgálatra tervezett összeg 2010-ben 1,4 milliárd forint volt.

A jó döntéshozáshoz szükséges feltételek hiányosak. Gyenge a tervek ismeretekkel történő alátámasztottsága. Nem készülnek választható elképzelések átfogó összehasonlító elemzésekkel. A tervezésnek, sem a stratégiainak, sem a projektnek nincs valódi fenntarthatósági szemlélete, és hatásvizsgálata sem.

A nyilvánosság bevonása formális, és szinte soha sem történik meg a tervek kigondolásakor. A tervezők és döntéshozók sokszor joggal félnak az akadékoskodó civilektől, vagy a lakosságtól, akik többnyire laikus véleményt fogalmaznak meg. Nehéz annak a megértése, hogy a döntések

gazdasági racionalitásán túl is léteznek, un. laikus, érzelmi alapon születő vélemények, amelyek hagyományokhoz, identitásokhoz köthetők, és legalább olyan fontosak, mint a racionális érvek. Ezzel együtt a nyilvánosságot képviselő érdekeltek és érintettek felkészítése az érdemi beleszólásra teljesen elhanyagolt, így nem csodálható, hogy néha valóban irracionálisak a megfogalmazott ellenvélemények.

A közösséget kormányzó vezetésnek mindig a köz hosszú távú szükségleteinek védelmét kell képviselnie. Amennyiben az önkormányzat érdekegyeztető szerepet vállal, akkor mindig valamilyen érdek mellé áll. A fenntarthatóság értékek és nem rövidtávú érdekek mentén fogalmazódik meg, az értékeket nem írhatják felül az egyének, vagy csoportok érdekei. A fenntarthatósági értékek teljesülését fenntarthatósági vizsgálatokkal kell biztosítani.

A fenntartható fejlődés megvalósulásának alapvető feltétele a működő intézményrendszerek széttagoltságának megszüntetése. E nélkül a környezet és fejlődés szempontjainak összeegyeztetése nem valósulhat meg. Nyilvánvaló, hogy a fizikailag elkülönülő intézményekben, amelyek ráadásul részérdekeket testesítenek meg, nincs meg, vagy nehéz a kommunikáció. Ezért először a párbeszéd lehetőségét kell megteremteni, hogy szélesebbre nyíljon a különböző szakterületekkel foglalkozók látótere. Szükség van a tudomány, a civil szervezetek, az érdekképviselők, az üzleti élet, az önkormányzati és kormányzati szervezetek közötti párbeszédre, annak intézményesülésére.

Egységesíteni kell a város életét, működését, fejlődését meghatározó tervezést, egymásra épülő, átfogó koncepcióra, stratégiára, tervekre és programokra van szükség. A tervezésnek önjavítónak, gördülőnek kell lennie, hogy képes legyen megfelelni az éppen aktuális kihívásoknak és a felállított jövőképeknek.

A jelenlegi gyakorlatban a politika, az önkormányzat elszakad a társadalmi élet különböző szereplőitől, vagy ahhoz egyenlőtlenül kötődik. Ezért szükséges az önkormányzati munka feletti lakossági kontroll, ezt nem elegendő a választások idejére időzíteni, hanem mindenkor biztosítani kell a döntések átláthatóságát, kontrollálhatóságát. Az átláthatóság elemi követelménye a lakosság, az érintettek és érdekeltek passzív és aktív informálása. Tudatosan kell foglalkozni azzal, hogy a város polgárai képesek legyenek érdemi módon hozzájárulni a döntések kialakításához. Gondot kell fordítani a fiatalság részvételére a döntéshozásban, hogy természetes igényévé váljon a jövővel való foglalkozás, a közéletiség.

A fenti stratégia irányokhoz megfelelő eszközrendszert kell kialakítani, amely biztosítja a stratégiai elvárások működését a gyakorlatban.

Várospolitikai

A várospolitikai egy nagyon szűk mezsgyén gondolkodik. A városfejlesztést egyrészt az épített környezet fejlesztésére szűkíti, másrészt kulturális eseményekkel kívánja a várost vonzóvá tenni. Ezek azok a látványelemek – egy új épület, egy rendezvény – amelyek közvetlenül alkalmasak az eredmények bemutatására. Ugyanakkor egy város összképét az épített és az azt körülölelő természetes környezet, valamint az emberek, az általuk működtetett intézmények együttesen adják. Az emberek művelése nem jár az azonnal keletkező, megmutatható haszonnal, éppen ezért háttérbe szorul.

Hiányzik egy átfogó várospolitikai koncepció, arra épülő stratégia és program. Nagyon kicsi a város önmeghatározó képessége, külső feltételek szabják meg a folyamatokat és mozgásteret, amelyek még a lehetőségek terén is kényszerpályák mentén mozognak. Az állam eleve feladatokat telepít az önkormányzatokhoz, amelyek ellátásának hiányosak a feltételei, sokszor nincs elegendő döntési kompetencia, és szinte mindig hiányos a rendelkezésre álló forrás. A determinált feladatok mellett alig jut forrás olyan feladatokra, amelyeket a helyi szükségletek diktálnának.

A város sodródik a történésekkel. A betelepülő ipart, a gazdaság szerkezetét külső szándékok irányítják, a fejlesztéseket pedig az elérhető forrásokhoz kötött „prioritások” szabják meg. A várospolitika nem tudja kezelni a versenyképességi hátrányokat, az elvándorlási deficitet, a belső piac fokozatos leépülését, az elszegényedést, az ennek nyomában járó társadalmi feszültségeket. A közszolgáltatások fenntartásának, pláne javításának szegényes elképzelése, hogy a költségvetés bevételi oldalát adóemeléssel erősítsék.

Szükség van egy rendszerszemléletű tartamossági célokat kitűző várospolitikára. A fenntartható fejlődési stratégia egy lépés lehet ebbe az irányba, ha a város vezetése napirenden tartja a stratégia megvitatását, folytonos jobbítását, és a város lakóinak bevonását a folyamatba. A várospolitikának gondoskodnia kell arról, hogy a további tervek és programok a stratégia szemléletében szülessenek. A társadalom fejlődését szem előtt tartó, rendszerbe épülő stratégiai tervezést kell működtetni, amely nem nélkülözi a környezeti szempontok érvényesítését.

Szükséges annak a belátása, hogy a várospolitika legfőbb célja az ember. Éppen ezért a várospolitika irányát az emberekbe való befektetések irányába kell áttérlni.

Javítani kell az önrendelkezés szintjét. Az önkormányzatok közös feladata, hogy a szubszidiaritás értelmében magukhoz vonják azokat a döntéseket, amelyek az érintett közösségekre vonatkoznak. Tágabb tér kell a helyi jogszabályalkotásban, az adók és gazdasági szabályozók meghatározásában, a fejlesztések helyi kimunkálásában, valódi döntési lehetőségre van szükség. A feladatok finanszírozásában alternatív utat kell választani.

Ki kell értékelni az elmúlt évtized fejlesztéseire fordított pénzügyi eszközök hatását a társadalmi létminőségre, a területi fejlettségre. A vizsgálatot átláthatóvá, az eredményeket ismertté kell tenni.

Egészségügy

Az egészségügy a társadalmi tehetetlenség következményeként betegségüggé vált, hiszen a társadalmi folyamatok betegeket állítanak elő. Betegeket állítanak elő a túlzott mentális, fizikai terheléssel, az anyagiak megszerzéséért folytatott hajszával, a kirekesztéssel, a szegénység kitermelésével, a kilátástalansággal, az emberek elidegenedésével, a környezet minőségének lerontásával. Egy bővítetten újratermelődő betegség a társadalombiztosítás által, az emberektől elvárt szinten, finanszírozhatatlanná válik.

Ebben a helyzetben az egészségügy egy város szintjén csak arra tud figyelmet fordítani, hogyan kezelje anyagilag mindennek az intézményes kiszolgálását, a meglévő források felhasználását, vagy a felhasználó intézményeket hogyan racionalizálja. Ezeket az állandó átszervezéssel járó feladatokat mind a betegnek, mind az orvosnak nehéz megtanulnia, bizonytalanságokat, feszültségeket szül.

Talán ez is oka a beteg és orvos megromlott bizalmi viszonyának, ami sürgős orvoslást igényelne.

Valójában itt is a befogadó keretek, a szemlélet az, ami nem megfelelő. Ahogyan az iskolai oktatás, úgy az egészségügy is csak részlegesen foglalkozik az ember fizikai, szellemi, értelmi és érzelmi valóságával, a fizikai test gyógyításán, és nem a megromlott egyensúly helyreállításán dolgozik.

Akkor lesz valódi egészségügy, amikor a figyelmünket az okokra, a betegséget termelő társadalmi folyamatokra irányítjuk. Ennek megfelelően rendszerszemléletű egészség-megközelítésre van szükség, amely idejekorán gondoskodik a betegségek megelőzéséről, a kockázatok csökkentéséről.

Olyan egészségnevelési programot kell kidolgozni, amely integrálja az életminőség meghatározó tényezőit, s azokat egy rendszerben közvetíti a társadalom felé. Biztosítani kell, hogy a társadalom egész intézményrendszerét áthassa az egészségről való gondoskodás szemlélete.

A meglévő egészségügyi, szociális ellátó rendszerek mellett gondoskodni kell a közösségi szintű önkéntes rendszerek újraeledéséről, a munkahelyen végzett munkával azonos rangon kell elismerni a családban, a közösségben végzett gondozói munkát.

Az egészségbiztosítás rendszerét úgy kell átalakítani, hogy az támogatási rendszerében a prevenciót részesítse előnybe. Ki kell alakítani és premizálni kell, - pl. a járulékfizetés egy részének helyben hagyásával - a munkahelyi, vagy közösségi egészségmegőrzés gyakorlatát.

A fenntartható termelési és fogyasztói mintázatok kialakításával támogatni kell az egészségre veszélytelen, az egészség megőrzését támogató termékek és szolgáltatások körének fejlődését. Szigorú feltételeket kell szabni a reklámokkal, hirdetésekkel szemben, hogy azok egészség és környezetkárosító termékeket, tevékenységeket ne propagálhassanak, míg ezzel szemben közpénzen kell támogatni a helyes életmód és fogyasztás népszerűsítését.

Kiemelt figyelmet kell fordítani gyermekeink egészségére, mert tőlük várjuk a jelen jobbítását. Társadalmi ügyé kell tenni a kérdést, az egészségnevelő programokat be kell vinni az iskolákba, és a közösségi terekbe (virtuálisba is).

Szociális biztonság

Miskolc egyik legnyomasztóbb problémája a fokozódó szegénység, és ennek különböző formájú megjelenése a városban. Szegénységen nemcsak az egyes emberek, hanem intézmények, de akár a város forrás-szegénységét is értjük.

A szegénység kezelésének kialakult formái nem vezetnek eredményre, mert csővégiék, nem megelőznek, hanem egy jelenséget próbálnak olyan fázisban gyógyítani, ami már gyógyíthatatlan. A szegénység egyik döntő oka, hogy a szegények elveszítették annak a lehetőségét, vagy soha sem rendelkeztek azzal a lehetőséggel, hogy hozzáférjenek a jövedelemtermelés feltételeihez. Sem kellő információhoz, sem az erőforrásokhoz, sem a termelés eszközeihez, ismereteihez, sem a piachoz és a szükséges befektetési eszközökhöz nem férnek hozzá. Az erőforrások nélkülözhetetlenségét mutatja a szaporodó számú guberáló, akik a hulladékban remélnék erőforrásokat találni, amíg onnan ki nem zárják őket. Ez persze csak a lesüllyedés végállomása, a betegség már kezelhetetlen szintje. Emellett a szemünk láttára folyik a középréteg elszegényedése, akiknek kölcsönökből

sikerült jobb egzisztenciára szert tenni, majd pedig kockára tenni azt az egzisztenciát, ami kölcsön nélkül lett volna.

A kialakult szegénységet más jelenségek is kísérik, pl. a szegregáció, amely nemcsak a romákkal szemben fennálló elkülönülés, hanem háttat-fordítás a szegényeknek is.

Miközben számosan a szegénységgel küzdenek, mások egzisztenciájuk megtartásán, kevesen pedig gazdagodásukon dolgoznak. Akármelyikkel is kell törődniük, mindegyik az elidegenedéshez, a közösségi összekötő szálak, a kölcsönösség meglazulásához vezet. A szolidaritás a nagy bajokban jön elő (természeti katasztrófák), a mindennapokban viszont alig működik.

Részben ezért is, a rászorultakról való gondoskodás egyre inkább pénzfüggővé váló szolgáltatás lett, ahol a gondoskodást vagy a hozzátartozók, de többnyire az egész közösség kell, hogy megfizesse. Ezen a ponton kapcsolódnak össze a szegénységi formák. Az elszegényedő város, állam, egyre kevésbé képes összeszedni a romló helyzet növekvő költségeit. Vagyis az egyik oldalon szűkülnek a lehetőségek, a másik oldalon termelődnek a szükségletek.

A roma kérdés az utóbbi években egyre kiélezettebbé vált a városban, a romák által elkövetett bűncselekmények, a deviáns viselkedési formák nemcsak az elkövetőkről mondatnak ítéletet, hanem minden romáról. Nyilván ebben a fázisban már nemcsak az eltérő kulturális mintázatok, hanem a fokozottabb szegénység, az erősödő előítéletek okán is erősödik a szegregáció. Ugyanakkor a szegregáció attól még nem oldódik meg, ha a roma integráció nem terjed tovább, mint a fizikai szomszédság. Az avasi honosítás az integráció ilyen eltévesztett formája volt, és csak tovább erősítette az ellentéteket.

Változtatni kell a szegénységgel kapcsolatos nézeteinken. Fel kell ismernünk azokat a mechanizmusokat, amelyek a szegénységet fokozott ütemben újratermelik, és ezekre a folyamatokra kell az intézkedéseknek irányulniuk.

Fel kell hagyni azzal az elképzeléssel, hogy majd mások teremtenek nekünk munkahelyeket. Ezzel szemben hozzá kell juttatni az emberek legtöbbször ahhoz a lehetőséghez, hogy rendelkezzenek a jövedelemteremtés minden szükséges feltételével: férjenek hozzá az erőforrásokhoz, információkhoz, olcsó hitelhez, és a piachoz.

A társadalomban tudatosítani kell az időskori életminőség összetevőit, meg kell vizsgálni annak a feltételeit, hogy a társadalmi kölcsönösség újraélesztésében milyen aktív szerep adható az idős generációknak. Például a több generációs együttélés újratermése a családokban vagy a helyi közösségekben életértelmet, kedvet adhat az időseknek, de hasznára válhat a gyermekeknek, rászorulóknak is. Meg kell érteni azokat a mechanizmusokat, amelyek kitermelik a közösségi, kölcsönösségi szálak lazulását és felbomlását.

Intézkedéseket kell hozni a növekvő mértékű gyermekszegénység okainak és következményeinek kezelésére. Különös figyelmet kell fordítani azoknak a gyerekeknek a tanulására, testi, szellemi, lelki és érzelmi fejlődésére, akiket a szegénység sújt, vagy alkalmatlan családi körülmények között élnek.

Lényegesen nagyobb anyagi és erkölcsi megbecsülést kell adni a nőkre háruló tevékenységeknek, főleg a nevelés és szociális munka területén. Rugalmas munkaidővel, foglalkoztatással kell

elősegíteni a családban és a munkahelyen végzett tevékenységek összeegyeztetőségét, a családi munkát részmunkaként kell elismerni.

A roma társadalom kulturális integrációjának erőltetése helyett a kulturális identitására építő tevékenységi formák megtalálása a feladat. Szükség van arra, hogy segély és közmunka helyett biztos megélhetést találjanak a családok. Együttérzőnek kell lenni ebben az esetben, a roma felemelkedést a társadalmi együttérzés, és együttműködés alapjaira kell helyezni. Az embereknek közvetlen segítséget kell nyújtaniuk a gyerekek művelődéséhez, segíteni kell a családokat az életmódváltásban. Csak a közvetlen, segítők kapcsolatok adhatnak betekintést a családok valós helyzetébe és értethetik meg a többségi társadalommal, hogy ezt a segítséget a saját érdekükben sem tagadhatják meg.

Az emberek egymáshoz közelebb kerülése, kölcsönös megértése, az ismereti, műveltségbeli, jóléti szakadékok áthidalása hozhatja meg csak a nyugalmat, a jó közbiztonságot. A médiában pozitív kampányt kell folytatni a helyes társadalmi együttélési formák, a kisebbségi kultúrák értékeinek bemutatásával. Az iskolai és felnőtt nevelésben programot kell indítani a kisebbségi kultúrák értékeinek megismertetésére, a toleranciára való nevelésre.

Információ hozzáférés/média

A történésekről, közérdeklődésre számot tartó eseményekről tudósító média elegendő mennyiségben áll rendelkezésre a városban. Az eladhatóság azonban megkövetel egy bizonyos trendiséget, és éppen ezért az igényes elemzések és az értékek közvetítése kizorul a médiából, vagy ha vannak erre érzékenyebb orgánusok, akkor azok csak egy szűk réteg által fogyasztottak.

Az érdemi információk eljutása már sokkal rosszabb a város közönségéhez, az aktív információszerzés lehetőségei gyengén működnek, a passzív lehetőségeket pedig a fogyasztók nem ismerik.

Általános jelenség a döntésekhez szükséges hiteles információk hiánya. Ennek egyik oka, hogy nem állnak rendelkezésre olyan mutatók, amelyek képesek lennének követni a korábbi döntések hatásait, illetve előre jelezhetnék a problémák bekövetkeztét. A másik ok, hogy a döntéshozó nem is igényli ezeket az információkat, inkább az eleve elhatározottság mentén dönt.

Az egyik legjelentősebb probléma az un. információs aszimmetria, amely előnyhöz juttatja azokat az érdekcsoportokat, akik bennfentesként hamarabb jutnak hozzá a fontos ismeretekhez, mint mások, akik ezért hátrányt szenvednek.

A médiában több megjelenési alkalmat kell biztosítani azoknak a társadalmi vitáknak, amelyek a fejlődés jelenlegi helyzetével és a társadalom kilátásaival foglalkoznak. Tömegessé kell tenni azokat a média megjelenéseket, amelyek pozitív példákat sorakoztatnak fel, és megerősítik a fenntarthatóság értékeit és viselkedési normáit.

Hiteles, a döntéseket megalapozó információkra van szükség. Meg kell adni a lehetőséget, hogy az emberek egyenlő eséllyel jussanak hozzá az információkhoz. A folyamatok nyomon-követhetősége érdekében ki kell alakítani a fenntartható fejlődés mutatóit, és azokat széles körben ismertté kell tenni. Aktív módon, forrásközpontok, látogatóközpontok kialakításával és működtetésével kell

elvinni az információt a lakossághoz.

A természeti erőforrásokkal történő gazdálkodás

A fenntartható fejlődés egy olyan kultúrát feltételez, amelynek során az emberiség együtt, és külön-külön is a környezet megújuló képességének mértékén használja a természet erőforrásait. Ez nem a természettel szembeni gesztus, hanem alapvető szükség, hogy holnapra is maradjon táplálék, energia, ivóvíz, jó levegő. Mivel az emberiség közösen tönkretette a környezeti rendszereket, és a megújuló képesség mértékén túl használta fel az erőforrásokat, így ma már erőforrás szűkösséggel kell, hogy szembenézzon.

Miskolc erőforrás használatának nincs leltára, az ivóvíz kivételével azt sem tudjuk megmondani, honnan származik mindaz, amit felhasználunk. Nem tudjuk, hogy mekkora terület kell ahhoz, hogy bennünket élelmiszerrel ellásson, vagy mekkora az a terület, amely képes semlegesíteni az általunk kibocsátott szennyezőanyagokat.

Ugyan már érzékeljük, hogy a víz, az energia, az élelmiszer egyre drágább lesz, de még mindig nem tudjuk, hogy milyen olcsó is ahhoz képest, hogyha az árban megjelenítenénk azokat a negatív külső költségeket, amelyeket azért kell kifizetni, mert szennyező módon használjuk fel őket. Ugyanakkor fel kell tenni azt a kérdést is, hogy mi lenne akkor, ha az erőforrások valós árát kellene megfizetni. A hazai társadalom 80%-a energiaszegénységben él, azaz jövedelmének több mint tíz százalékát kell energiaszámlákra fizetnie, és erre egyre gyakrabban képtelenek. Az erőforrás szegénység tehát fontos szociális kérdéssé vált, és ez egyre növekszik. Már ma is széles körben elterjedt a mérőkkel való visszaélés, ugyanakkor a kiszabható szankcióknak, a szolgáltatás megtagadásának határt szab a fizetése képtelenség. Ezek mellett tapasztalhatjuk, hogy a szolgáltatók folyamatosan emelik az árakat, minimum az infláció mértékével.

Az energiaszegénységre adandó válasz a mai növekedési logika szerint, hogy képessé tegyük a fogyasztókat az elegendő fogyasztásra. Jövedelem hiányában ezt gyakran, főleg korábban, amíg volt miből, támogatásokkal valósították meg. A támogatások azonban valójában az energiafogyasztást támogatták, és nem a takarékosagra ösztönöztek. Ha a korábbi támogatásokat takarékosagra költötték volna, ma bizonyára kisebb lenne az energiaszegénység.

A drágulás miatt előbb utóbb fel kell tenni azt a kérdést, hogy jól gazdálkodunk-e a természeti erőforrásokkal, és a lakosság szempontjából jó-e, ha profitalapon működnek az erőforrásokat szolgáltató rendszerek? A termelő és szolgáltató nyilván a minél több eladásában érdekelt, másrészt mindaddig, amíg mindenki áthárítja a rendszerek alacsony hatékonyságából származó költségeket a fogyasztókra, és beépíti az árakba, addig a hatékonyság növelésére sem kényszerül. A villamos erőművekben alacsony hatékonysággal alakítják át a primer energiaforrásokat, majd magas veszteségekkel szállítják, és alacsony hatásfokú berendezésekkel hasznosítja a végfogyasztó. Jó, ha a primer energiából néhány százalék hasznosul a végfogyasztónál. Az ivóvíz a hálózat szerkezeti hiányosságai miatt szenved jelentős veszteséget, mire a fogyasztóhoz kerül, ott pedig olyan technikai megoldások alakultak ki az idők során, amelyek pocskolják az ivóvizet. A tiszta ivóvíz 30%-át használjuk arra, hogy elszállítsuk lakásunkból az ürüléket, majd pedig hatalmas apparátussal dolgozunk azon, hogy megtisztítsuk, amit elszennyeztünk. Eközben a termőföldről kizsartolt szerves-anyag elvész a talaj számára, amely sokkal (Európában 15-ször) gyorsabban pusztul emiatt, mint megújulna.

Az eddig kialakult rossz, erőforrás-pazarló szerkezetek nem fájtak senkinek, mert olcsó volt kifizetni, most viszont ezeknek a struktúráknak a foglyai lettünk, és változtatásuk hatalmas nehézségekbe ütközik, még akkor is, ha tudjuk a változtatás módját.

Az erőforrásokkal bántó ellátó rendszerek további problémája a centralizáltságuk. A nagy ellátó rendszerek kizárólagosságá elleni érv azok sérülékenysége. Bár ez ritkán következik be, de a több forrásból történő ellátás lehetősége nyilván nagyobb biztonságot jelent. Az extrém időjárási körülmények fokozódása megnöveli a nagy ellátó rendszerek biztonsági kockázatait, ezért az infrastruktúra kiépítését és működtetését is át kell gondolni az éghajlatváltozás tükrében.

A természeti erőforrások fogyasztása tekintetében mérséketességre, önellátásra, függetlenségre van szükség, amennyire csak lehet és ésszerű! A fenntarthatóság legfontosabb erkölcsi kérdése, hogy mit hagyunk a mai, pontosabban egykor volt erőforrás gazdagságból gyermekeinkre.

A fenntartható erőforrás-használatnak az alapja, hogy olyan termelői és fogyasztói mintázatokat alakítsunk ki, amelyek a lehető legkevesebb anyagot és energiát veszik el a környezettől, az élő rendszerek legkisebb átalakításával, a legkisebb térfelhasználással és környezeti szennyezéssel járnak. Viszont elismerve az emberek azon szükségletét, hogy dolgozzanak, és jövedelemre tegyenek szert, ezért fontos, hogy a mai anyag és energia intenzív termelést és fogyasztást felváltsák olyan szolgáltatói tevékenységek, amelyek a jól-lét kielégítését szolgálják, azaz életmód, életviteli ismerteket, egészséget, információkat, kultúrát szolgáltatnak.

Az energiatermelés és ellátás mindig fontos kérdés volt, de mivel a fosszilis energiaforrások kitermelhetőségének lassan elérjük a maximumát, mely az olaj esetében már megtörtént, ezért ajövőben számolni kell az árak emelkedésével és a beszerezhetőség zavarával. De környezeti okokból is szükséges átgondolni a jelenlegi energiafogyasztási mértéket és módot. Előbb utóbb rákényszerülünk, hogy csökkentsük az energiafelhasználás nagyságát, illetve a fosszilis erőforrásokat helyettesítő megújuló energiaforrásokat használjuk. Éppen ezért fontos stratégiai kérdés a helyi, térségi energiagazdálkodási lehetőségek feltárása és megvizsgálása. Ezen a téren, hosszútávon vissza kell szerezni az önkormányzat rendelkezését a helyi infrastruktúrák felett. Alternatív erőforrásként térségünkben a geotermikus energia, a napenergia, kisebb mértékben a szélenergia, biomassa, beleértve a szerves hulladékokat, áll rendelkezésünkre. Alapjában véve a helyettesítés mellett az energiával való takarékoskodás, és a hatékonyságnövelés adódik megoldásként a mai kihívásra.

A közösségi áldozatvállalás lehetőségének kimerülésével új utak választására van szükség, az energiaszegénységből. Nem a több fogyasztást, hanem a hatékony és takarékos energiafelhasználást kell támogatni! A jövőben tehát a takarékosági ismeretek megszerzését, és a hatékonyság növeléséhez szükséges beruházásokat kell támogatni. Ennek megvalósulásának lehet eszköze a helyi, fenntarthatósági szempontokat figyelembe vevő piac és a visszatérülő alap létrehozása.

Hosszú távon át kell gondolni a természeti erőforrásokkal való bánásmód nonprofit alapra való helyezését. Ez az egyik módja annak, hogy az erőforrások használata nem a profitnövelést, hanem a szociális méltányosságot szolgálja. Addig is, az indokolatlan költségeknek, és az alacsony felhasználási hatékonyságnak a megakadályozása érdekében, a legkisebb költségre való tervezés elvét és hatékonysági követelményeket kell alkalmazni. Fontos mindezek társadalmi

ellenőrizhetősége, hogy a fogyasztók átláthassák az őket terhelő költségeket. A közszolgáltatók mellett ezért társadalmi monitoring bizottságokat kell felállítani.

Helyi gazdaság

A város gazdaságának szerkezete a szocializmus ipargazdaságához képest alaposan átalakult. A korábbi nehézipari túlsúly és az ahhoz kötődő beszállítói rendszer mára csak nyomaiban maradt meg, az új ipari szerkezetet a betelepülő tőke határozta meg. Ezzel együtt is a jövedelemtermelésben az ipar súlya visszaesett, és mint máshol is, a szolgáltató ágazatok indultak erőteljes növekedésnek.

A külső függés tekintetében a két szerkezet között nem nagy a különbség. A korábbi nehézipari szerkezet nyersanyag függő volt, amelyet egyoldalú forrásokból szereztünk be, viszont mivel a nyersanyagok teljes feldolgozási vertikuma itt történt, a hazai hozzáadott érték és a hazai munka lényegesen nagyobb volt. Az energia forrása, a barnakőszén, viszont helyi kitermelésű volt, és számos foglalkoztatottat jelentett a teljes vertikumban. Igaz, a nagyobb foglalkoztatás ideológiai okokból is történt, és ennek az ára az alacsony hatékonyság volt. Ezzel párosult, hogy az ipari tevékenységek összes szennyezése koncentrált a Sajó völgyében.

Ma az ipargazdaságunk nem nyersanyag, hanem alkatrész-, és energiafüggő. Vagyis nincs hazai kitermelés és magas az import hányad, az exportunk a gépiparban erre az importra támaszkodik. Az új szerkezet esetében, mivel nem a teljes vertikum valósul meg nálunk, kisebb a hozzáadott érték. A betelepülő tőke természetesen magával hozta a munkakultúráját, a magas munka és környezeti hatékonyságát, amely egyrészt az alacsony foglalkoztatásban, a munkaerő kihasználásban, ugyanakkor a jobb környezeti teljesítményben nyilvánul meg.

A szolgáltatók növekedése ugyan szívott fel munkaerőt, de nem volt képes kiegyenlíteni a munkahatékonyságból származó munkaerő kínálati többletet, illetve az onnan kikerülő munkaerő képzettsége nem illik össze a munkaerő keresleti szerkezettel. A szolgáltatók sem a magasan képzett munkaerőt igénylik, és a megkereshető jövedelmek sem alkalmasak a biztos egzisztenciák megalapozására.

A nagy üzemméretek „gazdaságossága”, a tőkekitermelés optimális színhelyeinek követése, a piaci értékesítési lehetőségek miatt megnőtt a beszállítói és értékesítési távolság, amely viszont magával hozta a fokozott szállítási szükségleteket. Ennek következtében, ami környezeti szennyezést megtakarítottunk a környezeti hatékonyságon, azt duplán elvesztettük a mobilizáció, az infrastruktúrafejlesztés következtében.

A tőkeigények által megvalósuló ipartelepítés nem adja meg annak a lehetőségét, hogy az egyes ipari tevékenységek összekapcsolódjanak, teljes, zárt ciklusú gazdaság valósuljon meg. A szerkezet építésében nincs tudatosság a város részéről, egyetlen szempont dominál, nevezetesen, hogy jöjjön a tőke. Így az ipartelepítésnek semmilyen fenntartható erőforrás-használati szempontja nincs, az egyetlen a környezeti hatékonyság, amelyet a profitérdekek diktálnak.

Nem helyszíni specifikus, hogy a kis- és középvállalkozások versenyképtelenek a legtöbb nagyvállalkozással szemben, a beszállítói lehetőség pedig függőséget és kiszolgáltatottságot jelent,

mert a megrendelő sorsához kötődik. A szolgáltatásokat a centralizáció és specializáció jellemzi, amely egyenetlenné teszi a szolgáltatások elérhetőségét, ezért növeli a mobilizációt. A külső szolgáltatások fejlődése háttérbe szorította a helyi, közösségen belül megvalósuló szolgáltatásokat, mert azok versenyképtelennek mutatkoztak a nagy szolgáltatók áraival szemben. A szolgáltatóipart alacsony környezeti tudatosság jellemzi, mind a beszerzések, mind az energiahatékonyság terén. A centralizált szolgáltatók forgalma elbírja a magas költségeket (pl. energia), amelyet a fogyasztókkal fizettet meg.

A gazdasági szerkezeti átalakulás, és a stagnáló gazdaság legnagyobb veszteseivé az építőipar és az agrárgazdaság vált. Az építőipar erre különösen érzékeny, hiszen felvevője volt az alacsonyan képzett munkaerőnek, főleg a segéd munkásoknak. Az ágazat megrendelői köre azonban összezsugorodott, a legnagyobb megrendelő maga az állam/önkormányzat, főleg a közösségi forrásokból származó beruházások miatt (mélyépítés, utak, villamos, középületek felújítása, közterek kialakítása, stb.). A stagnáló gazdaság alig igényel új beruházásokat, a városban kialakult ingatlan túlkínálat, a lakáshitelesek tetemes adósságállománya, a lakosság anyagi helyzete pedig nem igényli a lakásépítéseket. Az építőipar megrendelése miatt bizonytalanok és kiszámíthatatlanok. Az építőiparban domináló nagy megrendelések a kis és közepes vállalkozások számára elérhetetlenek, a feltételeknek nagyon nehéz megfelelni a tőkehiány miatt. Beszállítóként, a sorban utolsóként, olcsó megrendelésekhez lehet csak jutni, amely viszont nem tudja növelni e vállalkozások tőkéjét, legfeljebb fennmaradásukat biztosítja, sokszor inkább kockáztatja.

Miskolc és vidéki környezete domborzati, agroökológiai adottságai alapján nem lehetett versenyképes az iparszerű mezőgazdaság hazai fénykorában sem, a rendszerváltozás utáni piacnyitás pedig még tovább rontotta a versenyképességet. Ennek a folyamatnak az eredménye lett, hogy a vidéki árutermelés lassan értelmét veszítette, képtelen volt felvenni a harcot az olcsó, multinacionális áruval. Az agrárgazdasági vertikumból egyedül az intenzív szántóföldi gazdálkodás maradt fenn, a versenyképesség miatt azonban növelni kellett a hatékonyságát. Ezért a támogatásokból nagy teljesítményű gépeket vásároltak a gazdák, ami viszont csökkentette a munkaerő igényt. Az állattenyésztés és az élelmiszer-termelés versenyképességén azonban semmilyen eszközzel nem lehetett javítani, és ezért pontosan azokon a területeken szenvedtük el a legnagyobb veszteségeinket, ahol a legnagyobb volt a hozzáadott érték és a foglalkoztatás.

Mindezek a folyamatok azt eredményezték, hogy az agrárgazdaság nem a helyi közösségnek termel, hanem a mindenkori globális piachoz igazodik. Ennek a folyamatnak nemcsak a vidéki lakosság, hanem a városi is megérzi a hatását. Egyrészt az agrárgazdaságban történő foglalkoztatási hátrányok a városban is megjelennek, másrészt a globális piac által ellátott lakosság minőségi hátrányokat szenved, nem friss, hanem gyártott élelmiszereket kénytelen fogyasztani. A nagy piacok érdekeit kiszolgáló szabályozás, amelyekhez önkéntes alapon mi is igyekeztünk felzárkózni, tönkretette a kisárutermelés hagyományát, a város-vidék szerves kapcsolatát. Adminisztratív eszközökkel tartottuk vissza az embereket attól, hogy értelmes termelő tevékenységet végezzenek, megnehezítve az értékesítés lehetőségeit. Ugyanakkor a kereskedelmi láncok bonyolult szövevényében olyan költségek keletkeznek, amelyek miatt az árakat csak úgy lehet alacsonyan tartani, ha a felvásárlási árakat méltatlanul alacsonyan tartják.

Az olyan területi központok, mint Miskolc is, még akkor is, ha félig periférikus helyzetben vannak, a globális ellátórendszerben csomóponti szerepet látnak el. Emiatt megnőtt a logisztikai célú beruházások száma. A globális gazdasághoz való ilyen kötődés konzerválja a mai szerkezetet, és kis

változtatási rugalmasságot enged meg.

Ki kell alakítani egy a fenntartható fejlődés elveit és értékeit követő helyi gazdaságot. A gazdaságot térségi együttműködésben kell megvalósítani. Meg kell teremteni a helyi gazdaság finanszírozási feltételeit, hogy olcsó és hozzáférhető hitelekkel lehessen biztosítani a helyi termelési szerkezet kialakítását. A termelési és fogyasztási mintázatot egy rendszerben kell megtervezni, hogy a helyi termékeknek legyen helyi piaca is. Mindezek piaci alapú megszervezésének érdekében helyi pénzhelyettesítőt kell kibocsátani.

A fenntartható fejlődés elveit követő helyi gazdaság a hazai kitermelési lehetőségekre kell, hogy építsen. A kialakításra kerülő vertikum anyag- és energiaszegénységet és hatékonyságot kell, hogy megvalósítson, elemeinek egységes rendszerbe, körfolyamatokba kell kiépülni, minimalizálva ezzel a hulladékok termelését.

Annak érdekében, hogy az árak jelzéseket szolgáltassanak a fogyasztóknak az áruk, szolgáltatások környezeti jellemzőiről, az árképzésben érvényesíteni kell a környezeti szempontokat. A különböző áruk és szolgáltatások környezeti jellemzőit meg kell ismertetni a fogyasztókkal. A termékismertetésnél nem elég a címkézés, a médiában kampányt kell folytatni a környezeti jellemzők megismertetése érdekében. A fenntarthatóság szempontjainak érvényesülését minősítő rendszerekkel és tanúsítványokkal kell biztosítani, vagyis ki kell alakítani egy területi védjegyet. A szakmai ismeretszerzésben biztosítani kell az integrált termékpolitikával kapcsolatos szemlélet és ismeretanyag megjelenését, ki kell dolgozni annak részleteit.

Támogatni kell a fenntartható erőforrás-használat innovációját. A fenntarthatóságot szem előtt tartó gazdaságnak támogatni kell az élőmunka minél nagyobb mértékű bevonását, a magas hozzáadott értéket képviselő tevékenységi formákat.

Az építőipar lehetősége az energiatakarékossággal kapcsolatos beruházásokban van. Az energiatakarékosságra irányuló szabályozással biztosítani kell, hogy a jövőben csak nulla energiaigényű épületek épülhessenek, (EU 2010/31 szerint 2021-től csak ilyen épületek tervezhetők), és minden olyan épület energiatakarékossági beruházása megtörténjen, amely időben garantáltan megtérül. Helyi szabályozással kell biztosítani mindezek feltételrendszerét. Az építési szabályzatoknak figyelembe kell venni a szélsőséges időjárási jelenségekhez való alkalmazkodás szükségességét is.

Az agrárgazdaságban a helyi agroökológiai adottságokra építő kertészeti ágazatot kell előmozdítani, és magas minőségi követelményeket kell támasztani. Létre kell hozni a helyi élelmiszer feldolgozás teljes vertikumát. Ki kell dolgozni a termelők és fogyasztók közvetlen kapcsolatán nyugvó piaci szisztémát, a helyi termékek és piac kedvezményezése érdekében. Létre kell hozni a városban a helyi piac értékesítési tereit. A város több pontján kell kialakítani piactereket, ahol lehetővé válik a városban és város környékén megtermelt friss élelmiszer-alapanyagok értékesítése.

A fogyasztói szokások megváltoztatását a kevésbé anyag és energiaigényes életmód népszerűsítésével, az áruválaszték bővítésével, az árak adta jelzésekkel kell elérni.

Meg kell vizsgálni annak a lehetőségét, hogy az olyan tevékenységek után, amelyek magas élő munka ráfordítással járnak, alacsony a negatív külső költségük, továbbá nem járnak intenzív anyag

és energiafelhasználással, s amelyek éppen ezért társadalmilag hasznosak, az állam a befizetett adónak és járuléknak megfelelő nagyságrendű támogatást visszajuttasson a hasznosság elismerése és a versenyképesség növelése érdekében.

Háztartások

A legtöbb háztartásból hiányzik a környezettudatos életvitelhez szükséges tudatosság, ismeret, információ, és ha ezek fennállnak, akkor az elégséges anyagi forrás hiányzik a szükséges intézkedésekhez. Itt is az általános szegénységi probléma jelenik meg. Hiányzik továbbá a piac nyújtotta kínálat, általában a környezetileg megfelelőbb a drágább, ezért az ilyen árképzés nem ösztönzi a jó választását.

A háztartások technikai kialakítása a korábbi tervezési gyakorlatnak, szabványoknak megfelelően nem követte a környezetbarát megoldások alkalmazását, mára a meglévő szerkezetek kényszerei irányítanak bennünket. A háztartásokat a növekvő energiaszegénység ellenére növekvő energiafelhasználás, fogyasztás, és hulladéktermelés jellemzi.

A fenntarthatósági feltételeket kielégítő helyi piac kialakításán keresztül gondoskodni kell arról, hogy elérhető áron álljon rendelkezésre a változtatáshoz szükséges kínálat. A visszatérülő alap létrehozása tegye lehetővé a lakosság energiatakarékossági, hatékonysági és helyettesítési eljárásainak, kamatmentes hitelből történő megvalósulását. A háztartásokat segítő hálózaton, látogató és forrásközpontokon keresztül kell hozzájuttatni a megfelelő életviteli, takarékosági ismeretekhez.

Közintézmények

A legtöbb közintézményben hiányzik annak az érdekeltsége, hogy takarékosan bánjanak az erőforrásokkal. Hiányzik a környezeti tudatosság, ennek irányítási rendszere, hiányoznak a szükséges ismeretek, a változáshoz, beruházásokhoz a források. Nincs megfelelő vezetői, üzemeltetői elkötelezettség a környezettudatos működés irányába. Hiányzik a zöld közbeszerzés gyakorlata.

A közintézményekben szabványok bevezetésén keresztül kell garantálni a fenntarthatóságnak megfelelő környezetbarát működést. Érdekeltséget kell teremteni a takarékoságra. A közintézményeknek példát kell mutatniuk a környezettudatos működés terén a közintézményeket használó számára. Alkalmazni kell a zöld közbeszerzés gyakorlatát.

Közlekedési/szállítási infrastruktúra

A közlekedési infrastruktúra fejlesztése a mobilitás igényeit igyekszik állandóan utolérni, és kiszolgálni. A mai napig ezt az infrastruktúrát a fejlődés alapjának tekintik, amely nélkülözhetetlen a tökevonáshoz, a munkaerő és áruk szabad áramlásához. Az infrastruktúrafejlesztésen belül is a közúti fejlesztés kapott elsőbbséget, amely a mobilizáció további gerjesztéséhez járult hozzá. Ezzel párhuzamosan a közúti közlekedési infrastruktúra alternatíváinak leépülése folyik, amely különösen a vasutat érinti. A közúti forgalom növekedése, elsősorban a tranzit szállítási igények kiszolgálása elkerülhetetlenné tette a várost elkerülő, tehermentesítő utak megépítését. Ezzel párhuzamosan nőtt a városban az egyéni közlekedési mód választása, amelyet viszont nem követett megfelelő

módon a városi közlekedés átszervezése, vagy a belső úthálózat, forgalombővülést követő, minőségi javítása. Sőt, a lemaradás inkább fokozódik, hiszen az utak terhelésének növekedése az utak alapjainak megrongálódásához, elhasználásához vezet. Ezeket foltokkal már nem lehet sokáig kezelni.

A város szerkezeti sajátosságából következő tengelykereszt az elkerülő utak megépítése után is torlódási pont maradt, amelyet jelez az ezen a ponton kialakuló kedvezőtlen levegőminőségi állapot is. Nem sikerült változtatni azon sem, hogy ne ide érkezzenek meg a városba érkező, és a városban közlekedő autóbuszok, ami némileg enyhítenék a problémát, de más elérhetőségi kérdéseket vetne fel. Az alapvető probléma a növekvő forgalomban jelentkezik, amely mind a város belső, mind pedig a célforgalmának növekedésében megnyilvánul. Évi 5%-os forgalomművekedést nem lehet infrastrukturális fejlesztésekkel kezelni, ennek lassan kimerülnek a területi lehetőségei. Ráadásul az infrastruktúra folyamatos növelése jelentős ökológiai funkcióval rendelkező területeket változtatott meg irreverzibilisen, vagy vett el más városi funkcióktól (gyalogos, kerékpáros közlekedés, zöldterületek). Ugyanakkor a városi kerékpározás feltételeinek a javítása messze elmarad a szükségestől. Amíg milliárdokat költöttünk el a környezet és egészségromlító közlekedési infrastruktúrák növelésére, addig nem jutottak milliók sem az egészséges városi közlekedés feltételeinek kialakításra (hosszas nyomásgyakorlás eredményeként 270 millióból a tavasszal indul a kerékpáros nyomvonalépítés a Tiszai pu. és a Diósgyőri vár között).

A forgalmi terhelésnek megfelelő minőségű infrastruktúrára van szükség, amely tartós és alkalmas a biztonságos közlekedésre, nem rongálja a közlekedés eszközeit, nem idegesíti a közlekedés résztvevőit. Szükség van arra, hogy a város határában, vagy a város közlekedési csomópontjain át lehessen váltani a tömegközlekedésre, és ehhez ott megfelelő P+R helyek álljanak rendelkezésre. Szükséges a tömegközlekedést támogató infrastruktúra fejlesztése, de ezek közül a legkisebb létesítési és fenntartási költséggel járó megoldást kell választani. Végre ki kell alakítani a kerékpáros közlekedés infrastruktúráját, és nagy hangsúlyt kell fektetni a kiszolgáló létesítmények kiépítésére is.

Tudomásul kell venni azonban, hogy a mobilizáció növekedése nem szolgálható ki megfelelő infrastruktúrával a végletekig, mert a városszerkezeti adottságok határt szabnak a növekedésnek. A fenntarthatóságra törekvés megköveteli az ésszerű autóhasználatot, a forgalom csillapítását, amelyet a városi funkciók átalakításával, a közlekedési csúcsidők elsimításával, a közlekedési szokások átalakításával, a szállítási feladatok racionalizálásával, a város és térsége kapcsolatának megváltoztatásával lehet kezelni.

Közlekedés és szállítás

A globalizáció jelensége világszerte felgyorsítja a mobilizációt, mind a személyek, mind az áruk, szolgáltatások vonatkozásában. A városi agglomerációk kialakulása, a városi népesség növekedése növeli a szállítási és utazási kényszereket, mind a településen belül, mind a vidék vonatkozásában. A város – vidék közötti ingázás (munka, hétvégi, szórakozás) szintén növeli a közlekedési, szállítási igényeket. Nagyon sok a helytelen szemléletből, viselkedésből következő fölösleges, valójában céltalan helyváltoztatás.

A vidéki kis- és közepes piacok fejletlensége, a helyi kínálatok szűkössége miatt nő az utazási kényszer a város irányába. A városon belüli intézményi centralizáció ugyancsak növeli a mobilitási

kényszert: „be kell járni a centrumba”. Ezt csak fokozta a városperemi bevásárló helyek létesítése, amelyek pedig a „ki kell járni a városból” kényszerét is létrehozta. A közlekedés növekedésével nő az energiafelhasználási igény, és nő a szennyezőanyag kibocsátás is, annak ellenére, hogy a korszerűbb közlekedési eszközök miatt jelentősen csökkent a fajlagos szennyezőanyag-kibocsátás, de az állomány és a futásteljesítmény növekedése ezt az eredményt felülírja.

A tömegközlekedésről az egyéni közlekedésre való átváltás jellemző a továbbiakban is. A személygépkocsi használat növekszik, ahogy a jövedelmek növekednek, a forgalmat alig, vagy csak időlegesen veti vissza az üzemanyag árának növekedése. A gazdasági válságban megtorpantak ezek a tendenciák, először a gépkocsi eladása, majd az üzemanyag vásárlás esett vissza.

A közlekedés és szállítás külső költségeit (negatív externáliák) a társadalom nem ismeri, ezért a közlekedés eszközeit használóknak nincs is tudomása az általuk másnak okozott kárról. Az ezzel kapcsolatos tudatosság szintje nagyon alacsony. Az autózás kényelmi, és státuszkérdésé, egyben az elszigetelődés eszközévé is vált.

A közlekedési és szállítási igények növekedése csak akkor állítható le, ha pontosan ismerjük azok hajtóerőit. Ahelyett, hogy gerjesztjük ezeket az igényeket, hogy állandóan igyekszünk infrastruktúrákkal kiszolgálni, és hogy ezért állandó létesítési és fenntartási költségekbe verjük magunkat, ésszerűsíteni kell a közlekedési, szállítási igényeket. A probléma kulcsa a helyi termelés és szolgáltatás, a helyi kereskedelem, a helyi megélhetési lehetőségek bővítése. Ami helyben is megtermelhető, annak nem szabad lemondani a megtermeléséről, mert nemcsak csökkenti a szállítási távolságokat, de társadalmi előnyöket is biztosít a helyi lakosságnak, mivel jövedelmet teremt.

Át kell gondolni a városon belüli és kívüli funkciókat, és a jövő városszerkezetét már úgy kell tervezni, hogy ésszerű elérhetőségek alakuljanak ki. Gondolni kell arra az időre, amikor túl drága lesz az időnk, és az energia ahhoz, hogy fölöslegesen utazgassunk. Ezt leginkább egy sokközpontú várossal lehet elérni. Különösen indokolt ez egy olyan hosszan elnyúló város esetében, mint Miskolc. A jelenlegi szerkezet néhány összekötéssel javítható. Újra szempont kell, hogy legyen, hogy mit mivel, mennyi idő alatt lehet elérni.

A fölösleges és kényszer-mobilizáció megszüntetése, az ésszerű autóhasználat érdekében tájékoztató programok, ösztönzők bevezetése ajánlott. Tudatosítani kell a lakosságban, hogy egy hónapban mennyi időt tölt az autójában, mennyibe kerül neki egy kilométer. A tudatosítás érdekében interneten elérhető kalkulátorral kell segíteni az embereket, hogy kiszámolhassák a közlekedésre fordított teljes költségüket, és megismerhessék közlekedési szokásaik külső társadalmi és környezeti költségeit is. Tele autó programokkal, közösségi gépkocsi használattal kell mérsékelni az utazások számát, egyben javítani a családok együttműködését.

Tudatosítani kell a tömegközlekedési módok alacsony társadalmi költségeit az egyéni utazási móddal szemben. Széles körben kell propagálni, és fejlesztésekkel elősegíteni a gyalogos, kerékpáros, és közösségi közlekedést. Meg kell ismertetni a különböző közlekedési módok összefüggéseit az egészségmegőrzéssel. Értékké és szokássá kell tenni a gyaloglást, kerékpározást. Ha egy autótulajdonos gyalogol, kerékpározik a városban, akkor autóként is jobban ügyel a gyalogosokra, kerékpárosokra.

Hulladékgazdálkodás

Két, ellentétes irányú folyamat figyelhető meg a városban. Egyrészt a nehézipari tevékenység alábbhagyása miatt jelentősen csökkent az ipari hulladékok mennyisége, másrészt a termelői és fogyasztói szokások változása miatt folyamatosan növekszik a lakosságnál, intézményeknél keletkező hulladék. Az alacsony környezetkultúra jelzője a városban a felhagyott területeken, vagy a város peremén az elszórt, szándékosan lerakott hulladék mennyiségének gyarapodása. Ez nem speciálisan miskolci tendencia: a fogyasztói társadalom, a növekedésre orientált gazdaság velejárója az eldobható, gyorsan hulladékká váló termékek tömege. Ugyanakkor semmilyen helyi speciális intézkedés nincs, ami ezt megakadályozná. Mindez annak ellenére történik, hogy az európai hulladékgazdálkodás első számú célja a hulladék-keletkezés megelőzése.

Miskolc biztonságos hulladékkezelése megoldottnak látszik a korszerű lerakó kialakítása és a Nádasrét bezárása után, de szem előtt kell tartani, hogy az ilyen megoldások nem ösztönözik a hulladék megelőzésre. Továbbá a hulladékok mozgatása és elhelyezése anyag- és energia igényes. A megkívánt szabályozás ellenére is sok szerves hulladék kerül lerakásra, ami terheli a környezetet, hozzájárul az ÜHG kibocsátáshoz. A hulladék-gazdálkodásból, valamint a szennyvízkezelésből származik a teljes ÜHG kibocsátás 6-7%-a. A lakosság fogyasztói szokásai, tájékozatlansága, nemtörődömsége kapcsán toxikus hulladékok, nehézfémek, szerves szennyezők kerülnek a szilárd és folyékony kommunális hulladékba, ami megakadályozza a hulladékok újrahasznosítását. A hulladékok önkéntes alapon történő visszagyűjtésére kialakított hulladékszigetek nagyon korlátos választ adnak a problémára, miközben csökken a betétdíjas hulladékok köre. Jó, de szintén korlátozott hatáskörű kezdeményezés a komposztálási program. Noha a programnak több intézkedési területe van, a kialakult érdekeltségek miatt, végrehajtása csak a házi komposztálásra korlátozódik, aminek a fő erénye inkább a lakosság tudatformálásában található meg.

Nem lehet szó nélkül hagyni a szegénység és a hulladék kapcsolatát. Sokak utolsó megélhetést biztosító forrása a hulladék. Ennek guberálási formája nem éppen kívánatos jelenség, ugyanakkor a hulladékgyűjtők egyre gyakoribb lelakatolása még ettől a lehetőségtől is megfosztja az erre rászorulókat. Hasonlóan kerültek kizárásra a hulladéktelepről a rendezetlen körülményeket kihasználó rászorultak, vagy az őket kihasználó ügyeskedők is.

A hulladékok keletkezésének megelőzése nem hulladékgazdálkodási feladat, hanem a termelői és fogyasztói szerkezet megváltoztatásának a függvénye. A hulladékok keletkezését csökkenthetjük hatékonyabb anyag és energiafelhasználással, de a termelés és fogyasztás ciklusba rendezése segít visszailleszteni a hulladékot a termelés folyamatába. Ehhez tudatosan tervezett vertikális helyi, vagy térségi gazdaságra van szükség, ahol az egyes termelési folyamatok más termelési folyamatok hulladékaira épülnek. Ilyen helyi gazdaságot mozdíthat elő a javasolt közösségi gazdaság, amelynek termékeit a fenntarthatóság szempontjai szerint szükséges minősíteni. A minősítés során kizárhatók azok a természetidegen, toxikus anyagok, amelyek a hulladékok újra-használatát, vagy hasznosítását ellehetetlenítik.

A lakossággal széles körben meg kell ismertetni a fenntartható életmóddal kapcsolatos gyakorlati ismerteket, hogy a piacon a környezetbarát terméket válasszák. Ehhez adhatnak segítséget a forrás- és látogató központok, továbbá az iskolai környezetnevelési programok.

Rá kell döbbernünk, hogy a hulladék érték. Vagy fizetünk azért, hogy a szolgáltató megszabadítson ettől bennünket, vagy mi magunk fordítjuk a saját hasznunkra. A szerves hulladékokat egyrészt komposztként, másrészt közösségi gazdaságokban biogázként energiatermelési célokra kell hasznosítani. A toxikus anyagok kizárásával el kell érni, hogy ezek a szervesanyagok visszakerüljenek a forrásuk helyére, a talajba. A hulladékokat nyersanyagként kell biztosítani és felhasználni a közösségi gazdaságokba, hogy azokból hasznos áruk és munkalehetőségek teremthetők.

Várostervezés, terület felhasználás

A települési szerkezet sokáig követte a természetföldrajzi adottságok nyújtotta lehetőséget, a Szinva-völgy a város egyik telepítő tényezője, és Miskolc sokáig annak mentén terjeszkedett, csak nagyon kis mértékben kapaszkodott fel a dombok oldalára. Ezt a hagyományt a hatvanas évek szocialista ipartelepítési és városfejlesztési politikája felülírta, amikor is mániákus növekedési kényszer érzett a város, hogy első legyen a vidéki városok rangsorában. A növekedés egyrészt a perifériákon lévő települések bekebelezéséből, másrészt a vidékről eleinte ingázó, majd letelepített családokból került ki. A lakótelepek építése ezt a célt szolgálta, amelynek következtében a földrajzi adottságokkal nem törődve beépítésre került az Avas déli lejtője, majd pedig gerince is. A belvárosban az egykori céhes negyed, és környékének már erősen szlamosodott területrészt cserélték le bérházakra, és ezzel egyben megoldani vélték annak problémáját. Két emblematikus színhelye semmisült meg ezzel a történelmi városnak, és mint utóbb kiderült csekély nyereséget jelentett a jövőnek.

„Az ember legyőzi a természetet” ideológia természetesen tartotta, hogy nem kell figyelembe venni a környezeti adottságokat, és az akkor végtelennek tűnő energiabőség és olcsóság semmilyen környezeti szempontot nem vett tekintetbe. Ennek megfelelő kivitelezésben épültek a közművek, a lakóházak, az intézmények, és az ezeket kiszolgáló közlekedési rendszerek. A múlt egy kezelhetetlen, fenntarthatatlan struktúrát adott örökül a jelennek, és még inkább a jövőnek, amikor majd egyszerre jelentkezik mindannak a szanálása, ami egyszerre lett létrehozva. Természetes, hogy klimatikus, zöldfelületi szempontokat sem vettek figyelembe, az emberek mindenáron történő elhelyezésével foglalkoztak, de ügyet sem vetettek a létminőségükre. Minden próbálkozás ellenére Miskolc erősen egycentrumú város maradt, a lakótelepi szolgáltató centrumok nem képesek a városlakók várossal szemben támasztott igényeinek kiszolgálására. Ezen a későbbi pláza- és hipermarket építési kísérletek próbáltak segíteni, amelyek egy másféle fogyasztói kultúrát, mondhatnánk életmódot honosítottak meg. Ez meglehetősen ellentétes hatást gyakorolt a város központjára, annak korábbi funkcionális megváltozását okozta. Ehhez járult hozzá a belvárosi üzlethelyiségek nehezen megfizethető költsége, amely meghatározta az itt elérhető szolgáltatások körét. Ezen kívánunk segíteni az ünnepnapok vásárai, a fesztiválok sátoros eseményei, amelyek azonban csak ideiglenesen képesek funkciókat adni, vagy más értelemben túlzott terheléseket létrehozni.

Miskolc változatos természeti környezettel van körülvéve, amely a hegyvidék és a síkvidék élőhelyeinek találkozásából fakad. Ezt a kedvező természetföldrajzi, ökológiai helyzetet azonban a városvezetők soha sem tartották értéknek, és főleg nem szempontnak a város terjeszkedésében, inkább akadálynak fogták fel. Végül, mivel a Bükki Nemzeti Park irányába nem lehetett jelentősen terjeszkedni, a város síkvidéki területe felé történt a növekedés. Ugyanakkor ezek többnyire nedves, víz által meghatározott élőhelyek, főleg mocsárrétek, kisebb részben mezőgazdasági

területek voltak. A rendszerváltoztatás utáni városnövekedés ebben az irányba valósult meg, jelentős méretű zöldmezős beruházások jöttek létre. Hasonlóképp a közlekedési infrastrukturális fejlesztések is torlódtak ezeken a területeken. A kiválasztásnál nem vették figyelembe az éghajlatváltozás okozta extrém időjárási körülményeket, (ami 2010-ben látványosan megmutatta következményeit), és nem törődtek azzal sem, hogy gyakorlatilag felszámolták azokat az ökológiai folyosókat, amelyek egyrészt a vízfolyásokat, másrészt a hegyvidéki dombságról lefutó völgyeket kísérték.

A város ezen kiterjedése, a lakóterületekhez képest periférián lévő szolgáltató egységek megközelítése a szállítók és vásárlók által, tovább gerjesztette a forgalmat. Ugyanakkor számos épület maradt funkció nélkül a város különböző pontjain, illetve nem nagyon haladt előre a barnamezős területek rehabilitációja és újrahaznosítása. Pedig a barnamezők a város örökségei, ráadásul a DAM a város belső magja, a volt gépgyár és kapcsolódó létesítmények kiterjedt területet foglalnak el. Jövőbeli funkciójuk, illeszkedésük a város szerkezetéhez, de életéhez is, meghatározatlan.

Annak ellenére, hogy kiterjedt barnamezőink vannak, a város építkezései rendre a zöldterületek rovására történnek, mintha ezzel is csökkenteni kívánják a zöldterületekkel való törődés szükségességét.

A város szerkezeti szempontból valójában kedvező helyzetben lehetne a zöldterületek vonatkozásában, hiszen a Szinva völgyben hosszan elnyúló városi gerincről könnyen elérhetők a környező dombok. Sajnos azonban ezek csekély szerepet játszanak a város életében, mivel ezeken a perifériákon a városból kiszorult, vagy éppen a városba menekülő rétegek próbálnak lakhatást, megélhetést találni. Ennek következtében az egykor gazdagodni látszó, korábban zártkerti területek leromlottak, s városi menekültek menedékei lettek. Jelentősen sérült az a funkció is, ami hozzájárult a családok önerőből történő élelmiszer ellátásához, illetve értelmes elfoglaltságot nyújtott sokak számára. Jelentős, immár krónikus probléma a város központjában lévő Avas elhanyagoltsága, amely pedig hatalmas lehetőséget kínálhatna a kikapcsolódásra, a kulturált szabadidő eltöltésre.

Fenntarthatósági szempontok szerint át kell világítani a város területrendezési tervét. Ki kell alakítani a fenntarthatóság feltételeit kielégítő területhasználat szabályozási rendszerét. Moratóriumot kell hirdetni a zöldfelületek további felhasználásának megtiltása érdekében. A város képét rontó, üresen, elhanyagoltan álló telkeket, és un. barnamezős területek rehabilitálni kell, erre kötelezni kell a tulajdonosokat. A rehabilitált telkeknek szabályozottan kell jövőbeni funkciót találni.

Elsőséget kell, hogy élvezzen a városban, és a közigazgatási területén található még természetes megtartású területek megőrzése, és a sérült területek rehabilitációja. Rehabilitálni kell a város ökológiai hálózat rendszerét, ennek figyelembevételével kell a területrendezési tervet felülbírálni. A rehabilitáció és a megőrzés érdekében jobban kell használni az önkéntességben rejlő lehetőségeket. Intézmények, vállalatok, civil szervezetek vállalhatnak gondnokságot egy-egy terület felett (területgondnoki rendszer).

Rehabilitációs programot kell kidolgozni az Avas megmaradt zöldfelületeinek rendezése érdekében. Költséges fejlesztési elképzelések helyett az önfenntartó, természetközeli állapot megvalósítására kell törekedni. Meg kell tisztítani a várost és környékét az elhagyott hulladékoktól, szigorúan

büntetni kell az illegális elhelyezést. Ennek a feladatnak a végrehajtásában is az önkéntes területgondnoki rendszerre kell támaszkodni.

Rehabilitálni kell a várost körülölelő dombosági területeket, itt kell biztosítani a közösségi kertgazdaságok helyigényét, a terület gondnokságát pedig a közösségi kertgazdaságokra kell bízni. Létre kell hozni az ökológiai közösségi kertgazdaságok intézményrendszerét, a fenntartó gazdálkodás tudás és információs központjait.

IX. Eszközök, amelyek elindíthatják a fenntarthatóság irányába mutató változásokat

Hogyan hozhatjuk el a mai ember számára mindazt, amit egy fenntartható társadalom modellje megkövetel?

Olyan eszközrendszerekre van szükség, amelyek támogatják:

- a jó erkölcs kialakulását
- az emberek közötti, és az ember természet közötti helyes viszonyrendszer – kultúra – kialakulását
- az emberek szellemi, lelki, érzelmi és testi egészségének megőrzését, a betegségek megelőzését
- magas szintű környezeti tudatosságot
- a fenntartható életmódot
- a fenntartható életmódhoz szükséges ismeretek elsajátítását
- az innovatív, helyben hasznosítható ismeretek megszerzését
- a termelő munka gyarapodását
- a magas hozzáadott értéket
- a leszakadt rétegek vállalkozását és foglalkoztatását, kiszámítható és méltányos jövedelemszerzését
- a versenyhátrányok leküzdését
- a helyi piac kínálati és keresleti oldalának javítását
- a térségi együttműködést, a város-vidék szerves kapcsolatainak helyreállítását
- külső forrásoktól való – tőke, energia, ismeretek - függetlenítődést
- a helyi természeti erőforrások fenntartható használatát
- a fenntartható termelés és fogyasztás szerkezetét
- a természeti környezet megőrzését

A. A jó önkormányzás eszközei a fenntarthatóság érdekében

1. Tervezés

Egységes tervezési rendszert kell felépíteni, ami biztosítja a különböző tervezési dokumentumok illeszkedését és megfelelő egymásra épülését. Meg kell alkotni a város jövőképét (30 év), az ahhoz

vezető átfogó hosszú távú stratégiát, a középtávú tervet (10 év) és rövid távú programot (5 év). Az egyes projekteket a tervnek megfelelően előre kell elkészíteni, a szükségleteknek és nem a forrásoknak alárendelve.

A meglévő terveket, programokat fel kell frissíteni, és be kell ágyazni az egységes tervezési rendszerbe.

Minden tervezési lépést koncepcionális szinttel kell kezdeni, és már a koncepció kialakításába be kell vonni az érdekelteket és érintetteket. A tervezés minden szakaszában biztosítani kell a nyilvánosságot. A városnak protokollt kell létrehozni az érintettek és érdekeltek bevonása érdekében, és azt ismertté kell tenni.

Minden tervhez és programhoz fenntarthatósági hatásvizsgálatot kell készíteni, ami feltárja azok várható társadalmi, környezeti és gazdasági következményeit. A hatásvizsgálati folyamatnak párhuzamosan kell folynia a tervezéssel. A városnak hatásvizsgálati protokollt kell készíteni és elfogadni.

Minden tervhez változatokat, a változatokhoz hatásvizsgálatokat kell készíteni, hogy valós választási lehetősége legyen a döntéshozóknak.

A jó tervezés, a fenntarthatóság elveinek megfelelő tervek érdekében a tervezésben érintett minden személlyel meg kell ismertetni a fenntarthatóság elveit, azokat az értékeket, amelyeket a tervezésnek ki kell elégítenie. Ennek érdekében évente egyszer képzési programot kell szervezni a tervezésben érintettek számára.

A város által hatóságilag befolyásolt minden tervben – városszerkezeti, területi szerkezeti tervezés, építési tervezés – meg kell jeleníteni a fenntarthatóság szempontjait. Meg kell vizsgálni annak a jogi lehetőségét, hogyan lehet előrébb hozni a passzív házakra vonatkozó 2021-es európai szabályozás érvényességét a városban, és milyen segítséget lehet nyújtani ennek teljesüléséhez. Addig is tervezési szabványokkal, egyszerűbb engedélyezési eljárással kell hozzájárulni a passzív, vagy autonóm épületek megvalósításához. A tervezőket hozzá kell segíteni a szükséges ismeretek megszerzéséhez. Jogi szabályozás hiányában tervezési ajánlást kell készíteni, hogyan lehet figyelembe venni a fenntarthatóság szempontjait a tervezésben és kivitelezésben.

2. Jó döntéshozás

Javítani kell a döntéshozás minőségét. A döntések fenntarthatósági szempontjainak érvényesítése érdekében jobb minőségű, egyszerűen elérhető információkra van szükség. Ennek érdekében ki kell dolgozni a döntéshozást támogató fenntartható fejlődési indikátor készletet. Az indikátorokat megfelelő időközönként kell mérni, az indikátorok változásait és értékelésüket be kell mutatni a döntéshozóknak és a városlakóknak. A nyilvánosság számára az információt az aktív és passzív információszerezés lehetőségeivel kell támogatni. Erre protokollt kell kidolgozni, amelyet meg kell ismertetni minden potenciális információgazdával. A nyilvánosság információhoz való hozzájutását, a döntésekbe való részvétel lehetőségét az Aarhusi Konvencióra kell alapozni.

A döntéshozás minőségének javítása érdekében a városlakók, vagy egy-egy döntés által speciálisan érintettek rendszeres visszajelzésére van szükség. A város lakóinak általános megelégedettségének

mérésére be kell vezetni a „megelégedettségi indexet”, amit időközönként, de legalább két évente célszerű megvizsgálni.

A megelégedettségi mérések eredményeit kötelező módon el kell juttatni a döntéshozókhöz és a közvéleményhez. A változások megismerhetősége érdekében az eredményeket a megelőző méréshez képest összehasonlítva kell bemutatni.

Javítani kell a választott képviselők képviseltekkel való kapcsolatrendszerén. A képviselői munka eredményességének mérése érdekében ki kell alakítani a képviselői munka visszajelző rendszerét.

A döntéshozást támogató társadalmi testületeket kell működtetni. Javasolt egy Fenntartható Fejlesztési Bizottság létrehozása, amiben pártokon kívül álló, köztisztviselőben álló személyek kapnának meghívást, és amely a várost érintő stratégiai döntésekhez nyújtana segítséget. A város ügyeiben, a demokráciában való hit, és tényleges részvétel megerősítése érdekében javasolt létrehozni a Fiatalok Tanácsát is, amelyben a 25 év alatti korosztály szólalhat fel a várost érintő kérdésekben, hiszen a döntések leginkább az ő jövőjüket érintik majd. Meg kell találni a kirekesztettek felszólalásának intézményes módját, hogy a közélet perifériájára került embertársaink szempontjait, véleményét, gondjait a döntéshozók közvetlenül megismerhessék.

A döntéshozás mechanizmusába be kell iktatni a független társadalmi véleményezés lehetőségét. Nem lehet beletörődni a formális közmeghallgatásokba, áldemokratikus lakossági fórumokba: az érintettek és érdekeltek véleményének közvetlen kikérésével kell megtörni a formalitást. Az eseti döntésekkel kapcsolatban a döntést megelőzően célszerű ismertetni a döntési változatokat, és a visszajelzés érdekében „megelégedettségi barométert” működtetni, amelyekből a döntéshozók megismerhetik a városlakók előzetes véleményét egy-egy döntés fogadtatásáról.

A döntéshozást kiszolgáló, egyben a döntéseket végrehajtó szervnek érthető, használható, és részérdekektől mentes módon kell előállítani az információkat. Ennek érdekében az elkülönülő szakterületek együttműködésére, ennek hiányában pedig szervezeti integrációjára van szükség. Meg kell vizsgálni, hogy milyen szervezeti keretben biztosítható legjobban az egyes szakterületek érintkezése, az átjárhatóság és átláthatóság. A végrehajtó intézményben rendszeresen alkalmat kell teremteni arra, hogy a döntéshozók és a végrehajtó apparátus megismerhesse egymás véleményét.

Gondoskodni kell a végrehajtó szervezetben dolgozók fenntartható fejlődéssel kapcsolatos ismereteinek, szemléletének gondozásáról. Ennek érdekében rendszeresen, de évente legalább egyszer képzést kell szervezni a dolgozók számára.

A végrehajtó apparátusban minőségbiztosítási rendszert kell működtetni (nem elég megszerezni), ami a kitűzött célok teljesülésének mérését, elérését biztosíthatja.

3. A helyes támogatási rendszer

A mai támogatási rendszerek kevésbé alkalmasak a társadalmi és környezeti problémák bekövetkeztének a megelőzésére. A „fejlődést” támogató programok általában kimerülnek az infrastruktúrák fejlesztésében, amelyek társadalmi hasznossága nem terül szét egyenletesen a közösségben. A helyes támogatási rendszernek a közcélokot, a közjót kell támogatnia, mivel

közpénzből valósul meg. Néhány ilyen célterület a következő:

A tudásigényes, bölcs társadalom kialakítása

A szerves tanulást, a testi, lelki, szellemi, érzelmi fejlődést szolgáló minden tevékenységi formát támogatni kell. Biztosítani kell azonban, hogy a tevékenységek szemlélete és tartalma megfeleljen a fenntarthatóság értékeinek. A szervezett oktatás finanszírozása nyilván az állam feladata, így itt az azon kívüli törekvésekről van szó.

Megelőző intézkedések a szociális és egészségügyi ellátásban

Hangsúlyozni kell a preventív intézkedések támogatását, hiszen ha a bajt nem előzzük meg, akkor a baj létrejötte a társadalmi költségeket növeli, s ezzel halmozottan hátrányos helyzetbe hozza a társadalom szereplőit. Ebben az esetben is az állami feladatokon túli közösségi kezdeményezésekről van szó.

Az egyének, közösségek erkölcsi fejlődését segítő programok

Közösségek fejlődését elősegítő közösségi műhelyek támogatása, amelyek a közösségek erkölcsi normáinak, értékeinek fejlődését tűzik ki célul. A diszkrimináció felszámolására törekvő programok is ide tartoznak.

Fenntartó erőforrás-gazdálkodást szolgáló kutatás-fejlesztés és innováció

Azok az erőforrás-gazdálkodási módok, amelyek nem járnak a környezet eltartó képességének csökkenésével, minden olyan kutatás-fejlesztés, amely a meglévő társadalmi és környezeti problémák csökkentését célozza, és ezzel mérsékli a negatív externáliákat, közpénzből támogatandó.

Nonprofit szolgáltatások

Közpénzből célszerű támogatni azokat a szolgáltatásokat, amelyekért a szolgáltató nem tud, vagy nem is akar ellenszolgáltatást szedni. Ilyen területek lehetnek az élet minden területén: életviteli, lelki, jogsegély, környezeti információk, látogató központok, stb.

Természetes élőhelyek rehabilitációja, közcélú zöldterületek létesítés, és fenntartása

Ezek a tevékenységek olyan közhasznú tevékenységek, amelyek a múlt negatív örökségeit számolják fel, ellenkező esetben azok hatása térben és időben kiteljesedhet.

B. Integráló eszközrendszerek a helyi gazdaság élénkítése, a szociális igazságosság és a környezeti erőforrások fenntartható használata érdekében

A helyi közösségi gazdaság eszközrendszere

A szegénység enyhítése a különböző szegénységi szinteken csak úgy lehetséges, ha biztosítjuk a jövedelemteremtés feltételeit mindazoknak, akik ezzel nem, vagy csak szűkösen rendelkeznek.

Ezek a feltételek:

- Hozzáférés a természeti erőforrásokhoz
- Hozzáférés a munkaeszközökhöz
- Hozzáférés a megfelelő ismeretekhez
- Hozzáférés az információkhoz
- Hozzáférés a tőkéhez
- Hozzáférés a piacokhoz
- Hozzáférés a helyhez, ahol a munka elvégezhető

A fenntarthatóság feltétele, hogy lehetőleg ezekkel együtt rendelkezünk, ha nem egyedül, akkor közösségi szinten. Azért van szükség tehát az együttműködésre, hogy az egyenként korlátozottan rendelkezésre álló feltételek, együttműködve teljessé váljanak. Ezt nevezzük közösségi gazdaságnak. Célunk egy ilyen helyi, közösségi gazdaság létrehozása, amelynek a legfontosabb ismérve, hogy megfelel a fenntarthatóság feltételeinek. Ez a gazdaság a jogos emberi szükségleteket és nem az indokolhatatlan igényeket kívánja kielégíteni. Az együvé tartozást kifejezendő egy olyan közvetítő jelre van szükség, amelyet a közösség saját körben használ. A gazdaságban ez a jel a pénz, a közösségben pedig egy ezt helyettesítő eszköz a pénzhelyettesítő. Azért is szükség van ennek a létrehozására, mert abból a gazdaságból, amit a pénz működtet, a szegények kiszorultak. Vagyis a helyi gazdaság potenciális szereplői számára nem áll rendelkezésre elegendő pénz, helyesebben mondva mivel ahhoz csak drágán lehet hozzáférni, erre nincs mód. Azt a sokat emlegetett versenyképességünket úgy tudjuk javítani, ha másokhoz képest olcsó hitelhez juttatjuk a közösségi gazdaság szereplőit, ha azok ez által helyi, eladható termékeket fognak előállítani, és akik az így megkeresett jövedelmükből képesek mások helyi termékeit fogyasztóként megvásárolni. Ezzel lehetővé válik, hogy több ember kapcsolódjon be a termelésbe és fogyasztásba, és csökkenjen a jövedelemszegénység. Egyetlen dologra kell nagyon ügyelni, hogy ebből a növekedésből ne keletkezzen még több környezeti terhelés a környezetre. Ezt kívánja biztosítani az, hogy egy olyan helyi, közösségi gazdaság kerül kialakításra, amelyben a részvétel feltétele, hogy az előállított áruk és szolgáltatások megfeleljenek a fenntarthatósági feltételeknek. Ez látszólag megszorítás, hiszen több olyan árut ismerünk jelenleg, amely nem felel meg ennek a kritériumnak, mint amennyi megfelel. Nos, éppen az adja ennek a közösségi gazdaságnak a másságát és fejlődésének hajtóerejét. Itt újra van szükség, és nem régire, vagyis van ok arra, hogy egy ilyen gazdaságba befektessünk, hogy újat termeljünk. Ugyancsak van ok és szükség a fenntartható erőforrás-gazdálkodás innovációjára, egy magasabb hozzáadott érték előállítására. Ha olcsóbban tudunk termelni, mert nem terhel bennünket drága hitel, ha jobbat tudunk termelni a magas környezeti hatékonyság miatt, akkor képesek leszünk versenyezni a hasonló árakkal, szolgáltatásokkal.

A közösségi gazdaság feltételei:

- Közvetítő jel, jelen esetben pénzhelyettesítő
- Közösség, együttműködési készség
- Az érdekek jelenléte
- Fenntarthatósági feltételek,
- Etikus, szolidáris gazdaság
- Olcsó hitel
- Támogató szolgálat

1. Közvetítő jel, pénzhelyettesítő

A pénz kibocsátása állami monopólium. Ugyanakkor az európai- és a hazai jogrend is lehetővé teszi a pénzhelyettesítőket, pl. elektronikus vagy papír alapú utalvány, kibocsátását. A jogszabályi megkötés, hogy a pénzhelyettesítőnek 100%-os, valódi likvid pénz fedezettel kell rendelkeznie (ez a fedezet lehet Ft, Euró, de bármely deviza is). Ez az utalvány a gazdaság szereplői, az együttműködő partnerek között, megegyezésük esetén – mint csereeszköz - teljes mértékben átveheti a pénz szerepét.

A pénzhelyettesítők, helyi fizető eszközök széles körben elterjedtek a világban. Idehaza egy 2009-ben indult kezdeményezés szolgál példaként, Sopron és környékének fizető eszköze a Kékfrank.

A pénzhelyettesítő lehet csupán elektronikus számlapénz, vagy megjelenhet nyomtatott formában vagy érmékben (mint váltópénz). A nyomtatott utalványok, vagy vert érmék költségesek, ezért főleg eleinte ajánlott az elektronikus formában történő megvalósulás. Hátránya, hogy alacsony az elektronikus fizetési hajlandóság idegenkednek az emberek a kártyahasználattól.

A pénzhelyettesítő úgy jön létre, hogy azok, akik ilyet szeretnének használni, a forintjukat, vagy devizájukat átváltják pénzhelyettesítőre, és a fedezetet a kezelő szervnél (szövetkezet, vagy megbízott bank) kamatoztatják. Fedezetükhöz visszaváltással jutnak hozzá. (A visszaváltást megegyezés szerinti illeték terheli). Ugyanakkor a pénzhelyettesítő nem kamatozik, annak érdekében, hogy forgása ne akadjon el a gazdaságban, azt ne tartsa senki vissza a pénz cserefunkciójától, és így elegendő csereszükség álljon rendelkezésre.

Legyen Miskolcnak is saját fizetőeszköze, ami alapja, térségbeli erősítője lehetne a helyi közösség gazdaságának! Találjunk ki egy jó nevet a mi pénzhelyettesítőnknek (Pl. Miskolci Forint). [\(link – ahol várjuk az ötleteket, szavazatokat\)](#)

2. Közösség

Szükség van egy olyan közösségre, akik tudatosan vállalják, hogy a pénzhelyettesítőt használják. Őket, mint termelőket, szolgáltatókat és fogyasztókat kapcsolja össze a pénzhelyettesítő. Erre azért is szükség van, hogy legyen egy olyan kör, aki elfogadja a pénzhelyettesítőt, hiszen arra senkit sem lehet kényszeríteni. A közösség létezésének legegyszerűbb jogi formája egy szövetkezet létrehozása.

A szövetkezetnek bárki tagja lehet, aki aláírja a szövetkezet alapszabályát, és azt magára nézve kötelezőnek tartja. A szövetkezetbe való belépés feltétele ezen túl, hogy a belépő egy meghatározott összeget átváltson pénzhelyettesítőre. Ezt célszerű nem túl magasán megállapítani, hogy a lehető legtöbb tag csatlakozhasson a szövetkezethez. Nélkülözhetetlen, hogy a belépő a kezelőnél számlát nyisson, hiszen a pénzhelyettesítő elektronikus számlapénzként forog majd.

A szövetkezetnek természetes és jogi személyek egyaránt a tagjai lehetnek vállalkozók, intézmények, magánemberek, sőt ajánlott lenne, hogy maga a város legyen a kezdeményező és alapító.

A szövetkezet célja, hogy tagjai számára a szűkösen hozzáférhető pénz helyett, könnyen kezelhető és olcsó pénzhelyettesítőt biztosítson, és használatával támogassa a helyi gazdaság szereplői közötti együttműködést, tagjainak gazdasági előnyöket biztosítson.

A szövetkezet bizonyos összeghatár felett (250 millió forint) maga is bonyolíthatja a pénzhelyettesítő forgalmat, ám célszerűbb ezzel egy gyakorlattal rendelkező bankot megbízni. Ilyenkor a bank, hasonlóan, mint a szövetkezet is tenné, jutalékot számol fel a műveletek után, mindkét esetben ez biztosítja a szervezet működési költségét.

Magának a szövetkezetnek a működési költségét a fedezetként szolgáló betéti kamatok megosztása biztosíthatja. A megosztás aránya megállapodás kérdése, 10:90, 20:80 aránypárok lehetnek reálisak.

Lenne ön egy ilyen közösség tagja? Vállalná, hogy a forint mellet pénzhelyettesítőt is használ? (Kérjük, kattintson ezen a linken)

3. Érdekek

A rendszer működtetésével egy közvetlen és egy közvetett érdek valósítható meg. A közvetlen érdek, hogy amíg valaki a pénzhelyettesítővel bonyolítja le a cseréit, addig a számláján a fedezet kamatozik. Ha valaki elkölti a pénzét, az nem kamatozik, viszont, ha elkölti a pénzhelyettesítőt attól a pénze még kamatozik. Igaz, csak akkor válthatja vissza, ha rendelkezik pénzhelyettesítővel, viszont a kamat ennek hiányában is megilleti. A közvetett haszon, hogy kialakul egy helyi gazdaság, aminek az egész város a haszonélvezője lesz, hiszen gyarapodik a köz, a polgárok, és többen jutnak jövedelemhez.

A pénzhelyettesítővel történő hitelezés is pénzmegtakarítást jelent. Ha a szövetkezet tagja hitelt vesz fel, akkor a forint összeget pénzhelyettesítőként írják jóvá a számláján, a felvett pénz betétként kamatozik a banknál, és a hitelkamat törlesztése ennyivel olcsóbb lesz. A hitelezéshez természetesen itt is szükséges jelzálog fedezet, tehát nagyon fontos, hogy a szövetkezet megszűrje a hiteligényeket. Ugyanakkor sokkal kisebb a hitel visszafizetésének a kockázata, hiszen a hitel kedvezőbb kamatozása, és nagyobb biztonsággal kitermelhető.

A pénzhelyettesítőt nemcsak a közösség tagjai használhatják, hanem bárki, aki azt elfogadja juttatásként. Ez érdeke a szövetkezet tagjainak, hiszen minél többen használják a pénzhelyettesítőt, annál erősebb a közösségi gazdaság. De érdeke az elfogadónak is, hiszen ezzel egy olyan piacon vásárolhat, amely minőségi és olcsó terméket szolgáltat. A versenyképes árakat ezen a piacon az olcsó befektetések garantálják.

A városnak elemi érdeke belépni egy ilyen szövetkezetbe, hiszen számos olyan bevétele van, amelyet forintban kamatoztathat. Ha ezeket pénzhelyettesítőre váltja, és amennyiben a kliensei közül minél többen belépnek a szövetkezetbe, úgy kamatbevételeit számos célra felhasználhatja, pl. csökkentheti tartozásait, vagy ösztönző rendszereket működtethet belőle. A szövetkezetbe való belépést, a pénzhelyettesítő elfogadását ösztönözheti is, pl., a zöld beszerzések szabályai közé illik a helyi termékek pozitív megkülönböztetése, már csak a kisebb szállítási távolságok miatt is.

4. Fenntarthatósági feltételek

A fenntarthatóság érdekében a helyi gazdaságot a fenntartható termelői és fogyasztói mintázatnak

megfelelően kell kialakítani. A jelenlegi termelői és fogyasztói mintázatok átalakításának iránya az anyag- és energiaintenzív termékek és szolgáltatások körétől, az anyag és energia szegényen keresztül, a tudás és kultúra termelésének, fogyasztásának irányába mutat.

A fenntarthatóságot támogató termelői mintázatok alapja az integrált termékpolitika. Az integrált termékpolitika a következő szempontokra épül:

- Az energia- és anyagfelhasználás minimalizálása
- Megújuló, megújítható erőforrások használata
- Egynemű anyaghasználatra való törekvés
- Természetes úton lebomló anyagok használata
- A külső költségek (negatív externáliák) minimalizálása
- Teljes életút-tervezés a bölcsőtől a bölcsőig, körfolyamatokba kapcsoltság
- Újrahasználhatóság
- Magas minőség, tartósság
- Toxikus hatások kizárása a teljes életúton
- Magas hozzáadott érték, tudás és ötletigényesség
- Alacsony beruházásigény
- Helyi tudás és erőforrások használata
- Egyediség, eladhatóság

Az új fogyasztói mintázat alapelvei:

- Helyi identitás, a helyi termék választása
- Hosszú távú időtervek, kiszámítható fogyasztói igény
- Sokféleség
- Igény a természetesre, a környezetbarát termékre
- Együttműködés a termelők és fogyasztók között
- Szolidaritás, méltányosság a helyi termelővel
- A minőség választása a mennyiség előtt
- Kis távolságok, a helyi piacról a helyi áru beszerzésének elsősége
- A tájékozódás és tájékoztatás igénye

A fenntarthatósági feltételeknek megfelelő közösségi gazdaság a pénzhelyettesítő használatával, és a különböző termékek minősítésével különíthető el a ma működő gazdaságtól. A közösségi gazdaságba való bekapcsolódásnak tehát nemcsak az a feltétele, hogy valaki pénzt ajánl fel fedezetnek, hanem azt is vállalja, hogy olyan termékeket bocsát piacra, amelyek megfelelnek a fenntarthatóság követelményeinek. A fogyasztó a termékek minősítéséről, és az ezt jelző védjegyről szerez tudomást. A kialakításra kerülő rendszert kellő rugalmassággal kell kezelni. Ma nyilván kevés védjegyezhető olyan termék van a piacon. Amely védjegyezhető lenne, hogy legyenek ilyen termékek egyrészt világos körülhatárolásra van szükség, le kell fektetni a kritériumokat. A kritériumokat úgy kell megfogalmazni, hogy egy belátható időtávon állandóan szigorodjanak, és fokozatosan kerüljenek bevezetésre. Ez elegendő időt ad a felkészülésre és lehatárolja, hogy mikor, milyen feltételeknek kell majd eleget tenni. Ez növeli a kiszámíthatóságot és lehetővé teszi, hogy kezdetben sem legyen üres a piac. Az ezzel kapcsolatos feladatok: védjegy létrehozása, minősítő szervezet felállítása, kritériumok megfogalmazása, kritériumok életbelépésének ütemezése, a rendszer működtetése.

A közösségi gazdaság szerkezetét nyilván a fenntarthatósági feltételek és a szükségek együtt fogják

meghatározni. A fenntartható fejlődés feltételei között fontos a helyi kitermelés, a helyi erőforrások fenntartható használata, a szükségeket pedig valószínű az energia- és élelmiszerárak emelkedése fogja megszabni. Ebből a megfontolásból kiindulva a közösségi gazdaság legfontosabb két célterülete az élelmiszer-termelés és az energiagazdálkodás lesz.

5. Olcsó, elegendő hitel visszatérülő alaptól

Mivel a beruházásokhoz szükséges hitel a magas hitelkamatok miatt drága, és mivel drága nehezen termelhető ki, nagy a kockázata annak, hogy vajon megtérül-e egy-egy beruházás, és képes-e kitermelni a hiteleket. Ebben a helyzetben nyilván csak azok jutnak hitelekhez, akik megfelelő fedezetet tudnak felajánlani. A szegénységből való kitörésnek így esélye sincs.

A pénzhelyettesítő alkalmazása segíthet a hitelkamatok csökkentésében, de nem segíthet abban, hogy a szegények hitelekhez jussanak, vagy az olyan beruházások megvalósulásában, amelyek megtérülése csak hosszú távon lehetséges.

Másrészt vannak olyan típusú beruházások, amelyek úgy segítenek jövedelmet „termelni”, hogy megtakarítanak bizonyos kiadásokat. Tipikusan ilyen az energiatakarékosság, energiahatékonyság növelése. Ebben az esetben sincs azonban lehetőségük a szegényeknek, hogy akár csak támogatási forrásokat is igénybe vegyenek, hiszen hiányzik az önerő. Így a támogatásokhoz, közpénzekhez is azok férnek hozzá, akik képesek önerőt felmutatni, és a hiányzó részt hitelből biztosítani.

Mindkét probléma megoldásához részben olcsó, és elegendő hitelre van szükség, ráadásul olyanra, amely a szegények esetében a teljes beruházási költséget fedezi. Elegendő és olcsó hitelt szintén pénzhelyettesítővel lehet teremteni, abban az esetben, ha a közösségi pénzeket (ez lehet az adófizetők pénze, vagy a szövetkezet pénze) a pénzhelyettesítő fedezetére használják fel, és nem a direkt támogatásokra. Ez persze csak a kialakuló közösségi gazdaságban lehetséges, ahol létrejön a pénzhelyettesítővel történő csere.

Vagyis a város a támogatásra szánt forrásokat beviszi a szövetkezetbe, azt pénzhelyettesítőre váltja, és létrehoz egy visszatérülő alapot. A visszatérülő alap lényege, hogy az kamatmentes hitelt nyújt a beruházás teljes összegéig, viszont a kapott támogatást a megtérülés ütemében vissza kell fizetni.

A pénzen alapuló támogatási modelleknél a közösségi pénz elvész, nem térül vissza, ugyanakkor a pénz szűkössége csak kevés beruházás támogatását teszi lehetővé. Ennél a megoldásnál előnyként jelentkezik, hogy a pénz kamatozik a pénzhelyettesítő fedezeteként, az egyszerre kevés támogatási összeg idővel felhalmozódik, mivel visszatérül, és az új támogatási források is hozzáadódnak. Egy idő után, már arra sincs szükség, hogy új forrásokat vonjanak be. Ha hosszú távú, pl. tíz éves visszatérüléssel működő beruházásokat választunk akkor is tíz év múlva visszatérül az egész befektetett összeg, de menetközben is egyenletes elosztásnál az összeg tizede évente. A halmozódás és visszatérülés miatt nagyobb volumenű kamatmentes kölcsönöket bocsáthatunk a gazdaság rendelkezésére.

Fontos, hogy a visszatérülő alap beruházásai a produktív szférát érintsék, beleértve minden olyan termelői és fogyasztói magatartást, amely az előző termeléshez, fogyasztáshoz képest megtakarítást jelent. Szükséges a termelői és fogyasztói oldal kiegyensúlyozott hitelkihelyezése, hogy a kínálati és keresleti oldal együtt mozogjon.

6. Etikus, szolidáris gazdaság

Az állam vállalkozásokat, vagy éppen a lakossági beruházásokat támogató szerepe a versenyszabályok, vagy a túl sok szereplő miatt korlátozott. A közösségi, szolidáris gazdaságra azért van szükség, hogy ami tiltott, vagy korlátozott az állam számára, az nem tiltható egy közösség számára. A bennünket is sújtó piaci szabályok elől csak a tudatos közösségi együttműködéssel lehet kitérni. Ha tudatosan vásárolunk helyi árut, azzal segítünk a termelőt, és egyben segítünk magunkon, még akkor is igaz ez, ha esetleg drágábban jutunk hozzá egy helyi termékhez. Ehhez viszont ismeretekre és tudatosságra van szükség. Ha nem hozzuk helyzetbe a helyi termelőt, és tevékenységének feladására kényszerül, akkor a társadalom közös kalapjából költünk majd rá. Ha nem fogyasztunk egészséges ételt, akkor majd a társadalombiztosítás közös kasszájából kell a betegséget gyógyítani. Azért vagyunk nehéz helyzetben, mert mi soha sem látjuk, hogy mekkora is az a számla, amely reánk esik a közösből. Képzeljük el, ha minden hónapban kapnánk egy csekket, hogy fizessük ki a környezeti és társadalmi közös költségeket. Rögtön belátnánk, hogy ezek elkerülése érdekében inkább egy helyi, környezetbarát, közösségi gazdaságot működtessünk.

A közösségi gazdaság etikáját egyrészt a kamatmentesen működő pénzhelyettesítő, másrészt a jó minőségű áru és szolgáltatás garantálja. A kamatmentesség egyrészt megakadályozza a pénz visszatartását a szükségletek kielégítésétől, másrészt biztosítja a befektetések gyorsabb megtérülését. Lehetővé teszi, hogy a szolgáltató versenyképes áron szolgáltasson, és ezzel a közösség fogyasztói is jól járnak. A jó és tartós minőséget a fenntarthatóságnak megfelelő minősítés rendszere biztosítja, a vásárló tartós, egészséges, megbízható termékeket fogyaszthat. Mindez segít helyreállítani a bizalmat.

7. Támogató szolgálat

A közösségi gazdaság akkor működhet sikeresen, ha a gazdasági döntésekhez megfelelő információ, ismeret áll rendelkezésre. A lakosság, pláne a tájékozatlan emberek, egyedül nem képesek jó döntéseket hozni, ha nem ismerik a választási lehetőségeket, a választással járó előnyöket, hátrányokat. Pl. nem ismerik a takarékoság lehetőségeit, a hatékonyságnövelő beruházásokat, ha nem tudják, hogy hol vásároljanak, és mit vegyenek meg. A közösségi gazdaság egy nonprofit támogató szolgálat működtetésével segíthet ezen. A támogató szolgálat költségeit a szövetkezet működési költségeibe lehet beépíteni, ehhez nyilván egy magasabb kamathányad visszatartására van szükség (pl. 20:80). Más esetben a visszatérülő alapból nyújtott hitelek költségeibe lehet beépíteni a tényelegetesen nyújtott szolgáltatás költségeit.

A támogató szolgálat felállítása olyan munkahelyeket jelent, amely a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos információk tárháza. További haszna, hogy értelmiségi rétegeknek ad egy nagy tudásbázison nyugvó, magas hozzáadott értéket képviselő foglalkoztatást.

C. A társadalmi együttműködés, felelősségvállalás, a kölcsönös nagylelkűség erősítésének eszközei

A következőkben felvázolt program, mint ahogyan az előzőek sem, nem tesznek különbséget roma és nem roma ember között, hiszen nyilvánvaló, hogy az elszegényedett rétegek legnagyobb

hányadát a romák alkotják. A program szegénységi program, és minden szegénynek szeretne lehetőségeket felkínálni, akik ezzel élni szeretnének. A programok közösségre, együttműködésre építenek, ahol elkerülhetetlen a roma és nem roma emberek együttléte, egymás megismerése, és a bizalom szükségessége.

1. Az önkéntesség, az összefogás ereje

Az önkéntesség ereje, a benne rejlő lehetőségek nincsenek megfelelő módon használva. Számos ember szeretne segíteni, akár közvetlenül munkával, akár számára már szükségtelen, de más számára használható eszközeinek felajánlásával. Az ilyen ajánlatok megvalósulására azonban egy jól elérhető információs és koordinációs pont nélkül kevés az esély. Sokszor az ajánlkozó maga keresgél egy megfelelő helyet, majd sikertelensége folytán lemond szándékáról.

Önkéntesek információs és koordinációs pontja

Ez egy interaktív webes hely, ahol információt lehet szerezni az önkéntes munka lehetőségeiről, és ahol regisztrálni lehet önkéntesnek, illetve a felajánlásokat is célba lehet juttatni. Ennek két módja lehet. Az oldalon feltett kereslettel közvetlenül össze lehet kapcsolni a kínálatot, vagy ha nincs rá kereslet, akkor a kínálat kerül fel az oldalra, és a szolgáltatók keresik az ajánlattevővel a kapcsolatot. Az oldalon tárgyi eszközöket is fel lehet ajánlani.

Az önkéntes rendszer segítése érdekében szükség van a tárgyi eszközök elhelyezésre is. Ezek ugyan származhatnak felajánlásokból, de célszerű őket úgy elhelyezni, hogy az önkéntesek, vagy az őket koordináló szervek ezekhez egyszerűen hozzáférjenek. Ma civil szervezetek egyenként próbálnak eszközhátteret biztosítani, és ez kihasználatlan kapacitásokat hoz létre. Ezen a téren is szükség van az együttműködésre. Célszerű lenne, ha ebben a városgondnokság látna el vezető szerepet.

Az információáramlás megkönnyítése mellett fejleszteni kell az önkéntességi formákat is. Ez eddig helyesen alulról szerveződött, ugyanakkor a lehetőségek csak egy szűk skáláját fedi le. Az önkormányzatnak gerjeszteni, segíteni kell abban, hogy az önkéntesség új tevékenységi helyeket találjon, főleg ott, ahol a szükség fennáll, de még semmilyen válasz nem született.

Számos hazai és nemzetközi példából lehet ötleteket meríteni. Pl. idős-idős társalkodó (győri példa) iskolai tanulók látogatása idős embereknél (miskolci példa), önkéntes örökbefogadás (patakot, területet, védett állatot, épületet, stb.), vagy mentori programok (magyar család segít roma családot, jó módú család segít szegény családot, annak gyermekét a tanulásban, stb.) Ezeket a lehetőségeket az önkéntesek információs és koordinációs pontján fel kell ajánlani.

Területgondnoki rendszer

A városban és környékén található elhanyagolt területek rehabilitációja és megőrzése érdekében szükséges ösztönözni a területgondnoki rendszer létrehozását. A városnak ezt kezdeményezni kell, fel kell kérni a saját intézményeit, helyi vállalatokat, iskolákat, stb. Biztosítani kell a területet, a gondnoksághoz szükséges ismereteket, szakirányítást, és eszközöket.

2. Esélyt a felemelkedésre

Sokak panaszkodnak, hogy még a látványa is bántó annak, ha emberek az utcán hálnak, rongyosak, ápolatlanok, és kéregetnek, vagy éppen a hulladékgyűjtő konténerből válogatják a szemetet. Ezek az emberek is elszigetelődnek a társadalomtól, néhányan aprópénzt ejtenek a kéregető kezébe tisztes magasságból, mások ruhát, vagy élelmet adnak. Sokan megtagadják az aprópénzt is, mondván nem tudni, hol köt ki, és segít-e valójában. Igen, az aprópénz sokszor alkohol formájában „segít” még mélyebbre jutni, vagy éppen más szedi el a kéregetett forintokat. A szociális munkások sokat tesznek, próbálnak tenni ezekért az emberekért, de a helyzetet már csak kezelni tudják, és nincs eszközük a megelőzéshez.

Az emberek kevésbé képesek belegondolni, hogy talán ezek az embertársaink is egyszer rendezett körülmények között éltek, és lehet, hogy hibáztak, hogy eljutottak oda, ahonnan már nehéz a visszaút, de az is bizonyos, hogy nem kaptak kellő segítséget ahhoz, hogy még akkor oldják meg a helyzetüket, amikor lehetett volna.

Ha nem akarunk ebbe a helyzetbe kerülni, sem úgy, mint kárvallottak, sem úgy, mint az alamizsnaadásra megszólítottak, ha nem akarunk ilyen embereket látni az utcán, akkor időben kell tennünk!

A szegénység megelőzése és a mély-szegénységbe való süllyedés végső állapota között több minőségi lépcső van. Éppen ezért minden ilyen lépcsőhöz kell megfelelő intézményt tervezni, hogy az adott élethelyzet időben legyen kezelhető. Mielőtt valaki lefelé indulna a lépcsőn, segítsünk, hogy inkább felfelé indulhasson. A felemelkedés lehetőségét a közösségi összefogás szolgálja, amelynek során a megélhetéshez szükséges erőforrásokat a közösség biztosítja.

A javasolt rendszer a következő:

2.1. Bentlakásos közösségi otthon

A bentlakásos közösségi otthon azok számára nyújt lehetőséget, akik a legmélyebb szintig jutottak el. A mai gondoskodás odáig terjed, hogy egy-egy éjszakára valaki fedelet, ágyat kap, néha enni. Ugyanakkor nem kap lehetőséget arra, hogy visszafelé vegye az útját, hiszen a gondoskodás legfeljebb a halálát odázza el.

A közösségi otthon ennél többről szól, az ide bekerülő emberek valódi otthont kapnak, egy szobát és közösségi tereket. Lehetőség van családi bentlakásra is. A bekerülés feltétele a közösség szabályainak elfogadása. Az otthon szigorú protokoll szerint működik, a bentlakók rendszeres programokon vesznek részt, amelyek gerince az életmódváltásra való felkészítő oktatás. Az új életmódot a közösségben maguk gyakorolják.

Az intézmény felállítása és működtetése a városi közösség érdeke, ezért forrása közösségi pénz.

2.2. Közösségi bentlakásos kertgazdaság

A közösségi bentlakásos kertgazdaság a következő minőségi lépcsője a felfelé jutásnak. Értelmszerűen ide kerülhetnek ki azok, akik sikeresen sajátították el a bentlakásos közösségi otthon életmód ismereteit, és mindazok, akik ezen a lépcsőn állnak élethelyzetükből adódóan, pl. hajléktalanná válnak, valamilyen ok miatt.

A bentlakásos kertgazdaság hajlékot, szobát és közösségi tereket, szak- és életmódismereteket és munkaeszközöket nyújt közösségi pénzből. Ugyanakkor a közösség önellátó. Az önellátás forrása az általa megtermelt és saját használatra elfogyasztott élelem, illetve a főleg eladásából származó bevétel. Szigorú protokoll szerint működik, részben közösségi forrásokból. A bekerülés feltétele a közösség szabályainak elfogadása. A kertgazdaság a lakótereket, közösségi és munkatereket jelentő udvarházból, és lakónként legalább 500 négyzetméter kertből áll. A tanulás és kertművelés közösségi, szerves módon történik. A gazdaságból organikus termékek kerülnek ki, amelynek a piacát a város intézményeinek ellátása jelenti. Ez egy közvetlen marketing, amelyben kölcsönös előnyök jelennek meg, a kereskedelem kiiktatása révén a haszon megfelelezhető, egyik oldalon több bevétel, a másikon több kiadás megtakarítás. Fontos, hogy a közösségi kertgazdaság és az általa ellátott intézmény közösségi kapcsolatba kerüljön egymással. Ez lesz a bizalom forrása: az intézmények dolgozói láthatják, hogy mi és honnan kerül az asztalukra, a látogatások során lehetőség nyílik az emberi kapcsolatok, az empátia és szimpátia bővítésére. Ez pedig segít megszüntetni az elszigeteltséget, segít abban, hogy valaki hasznosnak érezze magát, és reményt kapjon.

2.3. Közösségi kertgazdaság

A közösségi kertgazdaság a gazdaságot kiszolgáló gazdasági épületből áll. Nincs bentlakás, csupán egy-két gondnok biztosítja a hely biztonságát, és felügyeletét. Ide azok kerülhetnek, akik aláírásukkal vállalják a kertgazdaság szabályzatának betartását. Átjárható a bentlakásos kertgazdaság felől, amennyiben onnan valaki képes önálló egzisztenciára szert tenni. Olyan főleg kis jövedelmű, önálló otthonnal rendelkező emberek kaphatnak itt lehetőséget, akik szeretnének megismerkedni a fenntarthatóságnak megfelelő olcsó életmóddal, megszerezni annak ismereteit és önellátóvá válni. Hasonlóan a bentlakásos kertgazdasághoz a város itt is biztosítja az intézményeken keresztül a piacot. Az előnyök itt is hasonlóak az előzőhöz.

2.4. Mentorált közösségi vállalkozás – lehetőség az önállóságra

A szegények közül nagyon sokan nem rendelkeznek a munkavállaláshoz, a vállalkozáshoz való feltételekkel. Sem az ehhez szükséges információ, sem szakmai ismeret, sem az elinduláshoz szükséges források, eszközök, vagy piac nem áll rendelkezésre. Emellett sokan vannak olyanok, akik szakmával rendelkeznek, elveszítik munkájukat, de nincs lehetőségük arra, hogy saját vállalkozásba kezdjenek.

A mentorált közösségi vállalkozás segítséget nyújt a vállalkozás beindításában. Létrehozza a vállalkozás feltételeit: eszközök, erőforrások, hely a tevékenység végzéséhez, ismeretek átadása, piachoz való hozzáférés biztosítása. A jelentkezők szerződést kötnek a vállalkozás működtetésére, használatba veszik a kialakított feltételeket. A megbízó közben folyamatosan mentorálja a megbízottat. Azt várja el, hogy bizonyos idő után a megbízott segítség nélkül tudja működtetni a vállalkozást, és hasznot termeljen, a haszonból pedig visszafizesse a vállalkozásba befektetett költségeket. A szerződés teljesítésének hiányában a megbízó felmondja a szerződést, és mással köt szerződést, hasonló igényekkel.

Több lehetőség kínálkozik ilyen vállalkozások kialakítására és mentorálására. Forrása lehet közösségi pénz, de tehető, működő vállalkozások is nyújthatnak segítséget társadalmi felelősségvállalási (CSR) programjaik keretében. London egyik szegény munkásnegyedében az

önkormányzat hozott létre ilyen vállalkozásokat a hulladékokra, mint erőforrásra alapozva. Pl. a kerület lakosai által lomként kidobott bútorokra alapoztak egy asztalos műhelyet, ahol az idős bútorok fájából igényes stílbútorokat készítettek. A feleslegessé vált hulladék számos lehetőséget kínál, amely nemcsak társadalmilag jelent hasznosságot, de a környezet szempontjából is. Pl. italos fémdobozok kiváló hasznosítási lehetősége a „sör-kollektorok” készítése, amelyek a napkollektorok olcsó és hatékony változatai. Akármelyik mentorálási formát is alkalmazzuk a legfontosabb a piac biztosítása a város közössége által. Az így működő vállalkozások számára a város a zöld beszerzések szabályozásával nyújthat előnyöket. A versenyképes ár miatt pedig ugyancsak a közvetlen értékesítési formákat lehet ajánlani.

3. A vidék újraélédeése, a város-vidék szerves kapcsolatának helyreállítása

Nem jó az a városnak, ha lakossága a vidéken elszegényedett, reményt vesztett emberekből töltődik fel, akik a város peremén, a város hulladékaira alapozzák megélhetésüket. Az sem jó a város lakóinak, ha élelmiszerük nem a saját környezetükből kerül ki, nem friss, hanem tartósított élelmiszer. Az sem jó a városnak, ha az elszegényedett lakosság nem képes a városi piac nyújtotta szolgáltatásokat és árukat megvásárolni.

Ezért nemcsak a város határain belül, hanem a város és vidéke vonatkozásában kell gondolkodni. Ezt indokolja az ökológiai lábnyom koncepció is, a város egy akkora területért felelős, amekkora az életfeltételek kielégítéséhez szükséges. De piaci érdekei is az együttműködést kívánják meg.

A vidéknek ugyanúgy olcsó hitelre, ismeretekre, információkra, piacra, erőforrásokra van szüksége, mint a városnak. Ezért a közösségi gazdaság rendszerébe önkéntes alapon be kell kapcsolni az erre vállalkozó településeket. A város akkor segíthet a legtöbbet önmagán és környezetén, ha a közvetlen környezetének termékeit fogyasztja. Az olcsó, versenyképes ár érdekében széles körben kell élni a közvetlen értékesítés rendszerével. A magas minőséget pedig a közösségi gazdaság feltételeként működtetett minősítő rendszerrel kell biztosítani.

A közvetlen értékesítés érdekében ki kell alakítani a valós és virtuális piachelyeket, elosztó rendszereket kell működtetni. Nagy hangsúlyt kell fektetni a termelők és fogyasztók közvetlen kapcsolatainak kiépítésre, a fogyasztók részvételére a termelésben, feldolgozásban, hiszen ez növelheti a bizalmat, másrészt ez lehet a legjobb minőségbiztosítás. A legnagyobb eredmény pedig az emberi kapcsolatok épülése lesz!

X. A környezet terheléseinek a csökkentése

A városnak van környezetvédelmi és éghajlatvédelmi programja azonban nem volt valódi szándéka azok megvalósítására. Azt reméljük, ha összekötjük a környezeti kérdéseket a társadalmiakkal, és a gazdaságiakkal, akkor nagyobb lesz a hajlandóság az előremozdulásra.

A felvázolt stratégia a közösségi gazdaság számára felállított fenntarthatósági követelményeken, a minősítő rendszeren keresztül kívánja elérni, hogy a gazdaság ne hulladékokat, hanem tartós fogyasztási cikket termeljen. Másrészt a felállításra kerülő intézményrendszerek eleve sugallják a helyes környezeti szemléletet és magatartást. Mindezek további megerősítése érdekében szükségesek olyan programok, amelyek kovászai lehetnek a helyes környezeti tudat alakításának.

A fenntarthatósági szemlélet és tudatosság javítása

A város összes intézményét – városháza, iskolák, kórházak, stb. – a fenntarthatósági szempontok figyelembevételével kell kialakítani, vagy ha már működő intézmény, akkor átalakítani és üzemeltetni, hogy az intézmények pusztán létezése is megerősítse a helyes fenntarthatósági szemléletet és magatartást mind az ott dolgozók, mind az azt használók számára.

Intézménytípusonként ki kell dolgozni a kialakítás és működés fenntarthatósági szempontjait. Ehhez útmutatót adhat az öko-iskolák, vagy zöld irodák (környezeti tanácsadó irodák, www.kothalo.hu) országosan működő rendszere. A felújítások során érvényesíteni kell a szempontokat. Tíz év alatt el kellene érni, hogy minden intézmény megfeleljen az elvárásoknak.

A fizikális kialakítás szabályozásán túl az intézmények működését környezeti teljesítmény-minősítő rendszerrel szükséges értékelni, és ennek ösztönzésére premizálási rendszert kell kialakítani és működtetni.

A város háztartásai és vállalkozásai számára is fel kell ajánlani a fenntarthatóságra való törekvés elismerését. Javasolt a karbonkalkulátor önkéntes alapon történő használata, ami a háztartások és vállalkozások energiafogyasztásának követését szolgálja. A legjobb teljesítmények jutalmazása ösztönözné a részvételt, a tudatosság fejlődését.

Szükséges bevezetni a város összes intézménye számára a zöld beszerzést, ami biztosíthatja, hogy környezetbarát, helyi termékek hasznosulnak az intézményekben. Ennek érdekében ki kell dolgozni a zöld beszerzés feltételeit.

Gondot kell arra fordítani arra, hogy a város lakói, intézményeinek dolgozói számára elérhető legyenek a mindennapi élet fenntarthatóságát szolgáló életviteli ismeretei. Korosztályi és műveltségi szintekre, sőt egyes foglalkozásokra lebontva szükséges ezek megfogalmazása és az ismeretek terjesztése. A terjesztésbe be kell vonni a városban működő médiát, azokat a közszolgáltatókat, akik kapcsolatban állnak a fogyasztókkal. Az iskolákban az osztályfőnöki órák során kell ezeket az ismereteket beépíteni az iskolai oktatásba.

A városban gondoskodni kell több olyan bemutató- és szolgáltatóhely (forrásközpontok, látogató központok) létrehozásáról, ahol a fenntartható fejlődés napi gyakorlatának ismeretei szerves tanulással elsajátíthatók. Ezeket célszerű meglévő intézményekhez, pl. iskolákhoz kapcsoltnak létrehozni. A bemutatóhely a lakosság egésze számára nyújtana szolgáltatásokat, megismertetné a takarékos, környezettudatos magatartást, az ahhoz szükséges felszereltséget, az önellátás, közösségi gondoskodás lehetőségeit.

Fontos a példamutatás, a pozitív példák megerősítése és terjesztése. Különösen fontos a döntéshozók, az intézményi vezetők, a közéleti szereplők példamutató viselkedése. Ezért a városi közszférában olyan intézményes megoldások javasoltak, amelyek jó példát szolgáltatnak a város polgárainak. Pl. a városi intézmények vezetői, munkatársai a közösségi közlekedés eszközeit használják, teleautó programot működtessenek, felszámolják az intézmények gépkocsi állományát, az összes intézmény nélkülözhetetlen igényeit egy közös helyről szolgálják ki, élen járjanak az önkéntes munkában.

XI. A stratégia megvalósítása

A megfogalmazott stratégia új szempontokat, új intézményes lehetőségeket vet fel. Korai ezeket első olvasásra elvetni, vagy megvalósítani. Az elemzések és javaslatok alapos kibeszélésére, további megfontolására, szükség esetén módosítására van, lehet szükség. A stratégia jelen állapotában egy folyamatot kíván elindítani: napirendre venni a város politikai-, és közéletében a fenntarthatóságot; bevinni az emberek hétköznapjaiba; felébreszteni az együttműködés készségét és megmutatni annak örömeit, eredményeit. Ezek nélkül ez a dokumentum is papírhulladék.